

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

**DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN RİSÂLE-İ MÜNÂCÂTI
(İNCELEME-METİN)**

Yüksek Lisans

Mustafa Ramazan YÜKSEL

Çorum 2020

DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN RİSÂLE-İ MÜNÂCÂTI
(İNCELEME-METİN)

Mustafa Ramazan YÜKSEL

Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŐMANI
Dr. Öğretim Üyesi Seydi KİRAZ

ÇORUM-2020

KABUL VE ONAY

Mustafa Ramazan YÜKSEL tarafından hazırlanan *Derviş Ahmed Gurbî'nin Risâle-i Münâcâtı (İnceleme-Metin)* başlıklı bu çalışma, 08/06/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER (Başkan)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Seydi KİRAZ (Danışman)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Elif AYAN NİZAM

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (08/06/2020)

İmzası
Mustafa Ramazan YÜKSEL

ÖZET

YÜKSEL, Mustafa Ramazan. *Derviş Ahmed Gurbî'nin Risâle-i Münâcâtı (İnceleme-Metin)*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2020.

Üzerinde çalışılan bu eser, Derviş Ahmed Gurbî'ye ait şiirlerin olduğu müstakil bir münâcât örneğidir.

Çalışmada, bu eserinde hayatıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmayan müellif hakkında kaynaklarda bulunan bilgiler ortaya konmuş, eserdeki bilgilerden de hareketle şairin kimliğiyle ilgili kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır. Müellifin, kaynaklarda adı geçen, 1698-99 yılında Bosna'nın Yenipazar şehrinde doğmuş olan Ahmed Gurbî olduğu düşünülmektedir.

Risâle-i Münâcât dördü mesnevi, altısı kaside ve biri murabba nazım biçimiyle yazılmış toplam on bir şiirden oluşan bir eserdir. Bu şiirlerden dokuzu münâcât olup diğer ikisinden biri *Kur'an* diğeri Hz. Peygamber ve Hz. Ali övgüsündedir. İlk dokuz şiir başlıklar altında son iki şiir başlıksız yazılmıştır. Manzum bir eser olmasına rağmen eserdeki birçok şiirde mısralar birbirinin devamına yazılmıştır. Bu karışıklıklar çalışmalar sırasında giderilmeye çalışılarak beyitler veya dörtlükler haline getirilmiştir.

Eser üzerinde yapılan incelemeler neticesinde, şairin Allah'ın isim ve sıfatlarını anlamlarına uygun olarak zikrettiği, peygamberlerin mucizelerine telmihlerde bulunduğu, ayet ve hadislerden iktibaslar yaptığı, *Kur'an-ı Kerim*'in mucizelerinden bahsettiği, birçok tasavvufî terimi kullandığı görülmüştür. Bu durum şairin din ve tasavvuf bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Hz. Ali'yi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i zikrederken, Hz. Ali dışındaki üç büyük halifeyi hiç anmaması ise onun Alevî-Bektaşîliğe intisap etmiş bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Bahsedilen dinî bilgileri, Arapça ve Farsça kelimeleri, kafîye ve rediflerle gayet akıcı bir üslupla şiirlerine aktarabilmiş olması da vezin hataları olsa bile onun iyi bir şair olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kavramlar: Derviş Ahmed Gurbî, Münâcât, Türk İslam Edebiyatı

ABSTRACT

YÜKSEL, Mustafa Ramazan. *The Booklet of Supplication of Dervish Ahmed Gurbî (Examination-Text)*, (Master Thesis), Çorum, 2020.

This work is an example of a detached relationship with poems of Dervish Ahmed Gurbî.

In the study, information about the author of this work, which does not contain much information about the poet, has been revealed, and it has been tried to form an opinion about the identity of the poet based on the information in the work. The author is thought to be Ahmed Gurbi, who was mentioned in the sources, who was born in Yenipazar, Bosnia in 1698-99.

The Booklet of Supplication of Dervish Ahmed Gurbî is a work consisting of a total of 11 poems, four of which are mesnevi, six of which are written in qasah and one written in verse. Nine of these poems are present and one of the other two is the Qur'an and the other is Hz. Prophet and Hz. Ali is in praise. The first nine poems were written under titles, and the last two poems were written without titles. Although it is a verse work, in many poems, the verses were written in succession. These confusions have been turned into couplets or quarters by trying to resolve them during the studies.

As a result of the examinations on the work, it was seen that the poet chanted the names and attributes of Allah in accordance with their meanings, made prophets to the miracles of the prophets, made quotes from the verses and hadiths, used many sufistic terms. This shows that the poet has knowledge of religion and Sufism. Hz. Ali, Hz. Hasan and Hz. While citing Hüseyin, Hz. The fact that he did not remember the three great caliphs except Ali indicates that he was a person who had become a part of Alevi-Bektashi. The fact that he was able to transmit the mentioned religious information, Arabic and Persian words, rhymes and redifs with a fluent style, shows that he was a good poet even if he had errors in meter.

Key Words: Dervish Ahmed Gurbî, Münâcât, Turkish Islamic Literature

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖN SÖZ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.1. HAYATI.....	5
1.2. ESERLERİ.....	7
1.3. MAHLASLARI	8
1.4. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İNCELENMESİ

2.1. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	13
2.1.1. Edebî Sanatlar	16
2.1.2. Dil ve Üslup.....	22
2.2. ESERİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ	24
2.2.1. Din.....	25
2.2.1.1. Allah.....	25
2.2.1.2. Peygamberler	30
2.2.1.3. Diğer Dinî Şahsiyetler	36
2.2.1.4. Melekler	39
2.2.1.5. Şeytan.....	40
2.2.1.6. Kutsal Kitaplar	41
2.2.1.7. Ayetler	43

2.2.1.8. Hadisler	45
2.2.1.9. Cennet ve Cehennem	46
2.2.2. Tasavvuf.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. METİN	59
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	109

ÖN SÖZ

İnsanoğlu biriktirdiği kültür ve bilginin nesilden nesile aktarımını sözlü olarak yaparken yazının keşfiyle birlikte bu aktarımı daha kalıcı bir şekilde yapmaya başlamıştır. “Söz uçar, yazı kalır.” atasözümüzün mantığından hareketle, Türk-İslâm coğrafyasında da eserler yazılı olarak kayda geçirilmiş, bu yolla yok olmaktan kurtarılmaları amaçlanmıştır. Bizim yüzlerce yıllık tarihimizde, yazıya geçirilmiş binlerce kıymetli eser mevcuttur. Ancak bu eserler günümüz dünyasının yoğun temposunda, öncelik sıralamasında maalesef ön sıralarda yer almamakta ve insanlara ulaşmak için gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir.

Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi 19 Hk 2253/4 numarada bulunan *Risâle-i Münâcât* da insanlara faydalı olma ve okuyanların dualarını alma ümidiyle Derviş Ahmed Gurbî tarafından yazılmış bir eserdir. Üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan eserin, edebiyatımızda pek fazla örneği olmayan “müstakil münâcât” örneği olması açısından da ayrı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Hayatı hakkında eserinden pek fazla bilgi elde edilememekle birlikte birkaç bilgiye ulaşılan şairin, kaynaklarda mevcut olan ve sadece *Dîvân*'ı bilinen Derviş Ahmed Gurbî olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmayla şairin ikinci bir eseri daha ortaya konmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde kaynaklardan ve eserden hareketle şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde eser şekil ve muhteva açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise nüsha tanıtımı yapılmış, metni oluştururken izlenen yol hakkında bilgi verilmiş, transkribe edilen metnin tamamı sunulmuş ve yapılan tüm bu çalışmalardan elde edilen bilgiler sonuç başlığı altında verilmiştir.

Dünyada yapılabilecek en değerli işlerden biri olan ilim tahsiliyle beni müşerref kılan Rabb'ime hamd ederken üzerinde çalışmış olduğum eserin müellifi merhum Derviş Ahmed Gurbî'ye de Allah'tan rahmet diliyorum. Severek girdiğim bu yolda daha da severek ilerlememi sağlayan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Seydi KİRAZ'a

müteşekkirim. Sürecin her aşamasında bana destek olan kıymetli arkadaşım Mustafa DEMİR'e, bu eğitim vesilesiyle tanıdığım ve birlikte yol aldığımız diğer kıymetli arkadaşım Abdulkerim TİRYAKİ'ye teşekkür ederim.

08/06/2020

Mustafa Ramazan YÜKSEL

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan münâcât, “fısıldamak, kulağa söylemek, iki kişi arasında geçen gizli konuşma” anlamlarına gelir. Edebiyat terimi olarak ise; “Allah’tan bir dilekte bulunmak için yazılan manzumelere verilen addır” (Yıldız, 2020, s. 175). Başka bir edebî tanıma göre münâcât, “Allah’a yalvarmak, yakarmak, dua etmek amacıyla gazel, murabba, mesnevi, kaside, müseddes gibi hemen hemen tüm nazım şekilleriyle nazmedilen, konusu Allah’a yakarış olan bir şiir türüdür” (Koçin, 2011, s. 21).

Münâcâtlar konu itibariyle günahkârlık ve pişmanlık duygularının dile getirildiği şiirlerdir. Günahkâr bir insanın Allah’ın inâyetinden başka sığınabileceği bir yer yoktur. Bu sebeple münâcâtlarda Rahmân, Rahîm, Gaffâr, Muîn, Settâr, Kerîm gibi Allah’ın bağışlayıcılığını ifade eden isim ve sıfatlarından sıkça söz edilir. Allah’ın mağfiret sahibi oluşuna işaret eden ayet ve hadisler, telmih veya iktibas yoluyla zikredilerek affa vesile aranır. Hz. Peygamber’in ümmetine şefaet edecek oluşundan hareketle günahkâr kulların onun hürmetine bağışlanması istenir (Macit, 2006, s. 564).

Münâcâtın tarihi ilk insan Hz. Adem’e dayandırılır. Cennetten kovulunca; “...Ey Rabbimiz kendimize haksızlık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen her halde zarara uğrayanlardan oluruz” (A’raf, 7/23) şeklinde ettiği dua ilk münâcât örneği olarak kabul edilir (Koçin, 2011, s. 21).

Manzum ve mensur olarak iki şekilde yazılan münâcât türünden, asıl konumuz olan manzum münâcâtlara geçmeden önce mensur münâcâtlar hakkında da kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Mensur olarak yazılan münâcâtlara “tazarru’-name” denir. Edebiyatımızda en çok bilinen “tazarru’-name” Sinan Paşa’nın (1441-1486) *Tazarru’-name*’sidir. Mertol Tulum’un günümüz diline aktardığı eserde Sinan Paşa, Allah’tan lütuf ve ihsan istedikten sonra peygamberlerden, aşere-i mübeşşere ve dört halifeden, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza ve Hz. Abbas’tan, dört ehl-i sünnet mezhep imamlarından, İmam Buhârî, İmam Müslim ve Şeyh İbnü’l-Vefâ’dan dua ve yardım ister. Ayrıca kitabını okuyanlardan da Fâtîha beklediğini söyler.

Edebiyat dünyasında ortaya çıkan manzum münâcâtlar ele alınacak olursa, bu türün ilk örnekleri İslamiyet’in etkisiyle önce Arap edebiyatında, ardından 10-11. yüzyıllarda Fars edebiyatında, sonrasında da Türk edebiyatında görülmüştür.

Arap edebiyatına bakıldığında İslâmiyet'ten sonra Hz. Peygamber'in bazı dualarının, özellikle tasavvuf çevrelerinde yazılan münâcâtlara ilham kaynağı olduğu görülür. Tasavvuf büyüklerinden nakledilen münâcâtların da neredeyse tamamı hizb ve evrâd mecmualarında yer alır. Arap edebiyatında türün ilk örneği olarak Hz. Ali'nin münâcâtı kabul edilir. Ali Zeynelâbidîn'e nisbet edilen on beş münâcât ise Şifî çevrelerinde meşhurdur. Arap edebiyatındaki münâcâtların en belirgin özelliği, sanat kaygısının ikinci planda olmasıdır (Canım, 2016, s. 199).

Fars edebiyatında 10-11. yüzyıllarda görülen münâcât, varlığını tasavvufî remiz ve istiarelerle zenginleştirerek devam ettirmiştir. Fars edebiyatında “niyâziş” adıyla da bilinir ve uzun bir geçmişe sahiptir. Münâcât türünün tasavvufî Fars edebiyatındaki ilk örneği, Hâce Abdullah Herevî'nin münâcâtı olarak bilinmektedir. Bunun yanı sıra şairler hemen her şiirlerinde, özellikle mesnevi, methiye ve fetihnamelerde, divan ve külliyyatların mukaddimelerinde çeşitli adlarla münâcâtlar kaleme almışlardır (Canım, 2016, s. 200).

8. yüzyılda İslamiyet'le tanışan Türkler, 10. yüzyılın ortalarında büyük kitleler hâlinde müslüman olmaya başlamışlardır. İslamiyet'le birlikte yeni bir medeniyet inşa etmiş, bunun sonucu olarak da yeni bir edebiyat meydana getirmişlerdir. İslamiyet'i kendilerinden daha önce kabul etmiş olan Arap ve İran edebiyatlarından etkilenecek ortaya konulan bu edebiyatın beslendiği en temel kaynaklar ise *Kur'an* ve hadisler olmuştur. İslami gelenekle birlikte kendini gösteren her işe Besmele ile başlama, ardından Hamdele ve Salvele ile devam etme âdeti, edebî eserlere de yansımış ve ortaya konan eserlerin çoğu dua ile sonuçlanmıştır. Mesnevilerin büyük bir kısmında tertip tevhîd/münâcât/na' t şeklindedir. Bu sıralama divanlar için de geçerli olmuştur. Bunun yanı sıra münâcât; anonim halk edebiyatı, âşık edebiyatı ve tekke edebiyatının da ortak bir türü hâline gelmiştir. Münâcât türünün kullanım alanının bu derece yaygın olması, asırlar boyunca çok sayıda münâcât örneğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Anadolu'da İslamî Türk edebiyatının en eski eserlerinden biri olan *Kutadgu Bilig*'de müstakil münâcât bulunmamasıyla birlikte eserin başında yer alan tevhîdde, münâcât niteliği taşıyan beyitler mevcuttur. Ahmed Yesevî'nin eseri olan *Divân-ı Hikmet*'te yer alan altıncı hikmet de aynı zamanda bir münâcâttır (Macit, s. 565). Münâcât özelliği taşıyan bu tarz örnekler çoğaltılabilir.

Ahmed Fakih (öl.1221) tarafından mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan münâcât, divan şiirinde münâcâtın ilk örneği sayılır. Eserlerini Farsça yazmış olmasına

rağmen İslamî Türk edebiyatını önemli ölçüde etkileyen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1207-1273)'nin yazmış olduğu üç yüze yakın manzume tevhîd ve münâcâtlardan oluşmaktadır. Ahmed Fakih'in ardından, yazdığı on üç münâcâtıyla Yunus Emre (öl. 1320) dönemin önemli bir şairidir. Bunun yanı sıra Sultan Veled (öl. 1312), Âşık Paşa (öl. 1332), Şeyhoğlu Mustafa (1340-?), Şeyyâd Hamza (14.yy), Şeyhî (öl. 1432), Kaygusuz Abdal (öl. 1444), Cem Sultan (öl. 1495), Ahmed Dâ'î (öl. 15.yy) Kemal Ümmî (öl. 1475) gibi birçok şair münâcât yazmıştır. 13 ve 14. yüzyıllarda on dokuz, 15. yüzyılda ise yirmi bir adet tespit edilmiş münâcât vardır.

16. yüzyılda şair sayısı ile birlikte münâcât sayılarında da artış görülür. Bu yüzyılda tespit edilen münâcât sayısı yetmiş üçtür. Hamdullah Hamdi (öl. 1503), Adlî (II. Bayezid) (öl. 1512), Muhibbî (öl. 1566), Taşlıcalı Yahyâ Bey (öl. 1582), Şah İsmail Hatâyî (1487-1524) yüzyılın münâcât yazan şairlerinden bazılarıdır.

17. yüzyılda toplam sekiz münâcâtı ile Seyyid Seyfullah Nizamoğlu'nun (öl. 1602) yanı sıra Bahtî (öl. 1617), Muhyî (öl. 1605), Nihâlî (öl. 1618), Aziz Mahmud Hüdâyî (öl. 1628), Nef'î (öl. 1635), Mahvî (öl. 1645), Çavdaroğlu Müftî Derviş (öl. 17.yy) gibi münâcât yazan çok sayıda şair vardır. Bu yüzyılda toplam doksan yedi münâcât yazılmıştır.

18. yüzyılda da münâcât sayısı artarak devam etmiştir. Toplam yüz yirmi sekiz münâcâtın tespit edildiği yüzyılın münâcât yazan şairlerinden bazıları şunlardır: Fenâyî Bahtî (öl. 1703), İsmail Hakkı Bursavî (öl. 1724), Necib (III. Ahmed) (öl.1736), Süleyman Nahifî (öl. 1738).

19. yüzyıl, 1839'da ilan edilen Tanzimat fermanıyla birlikte klasik Türk edebiyatının ömrünü tamamladığı, şairlerin batı kültürüne yönelmesiyle yeni bir edebiyat anlayışının meydana gelmeye başladığı bir dönemdir. Her ne kadar klasik Türk edebiyatının ömrünü tamamladığı söylene de birçok şair bu dönemde divan edebiyatı geleneğiyle şiirler yazmaya devam etmiştir. Bu yüzyılın ilk yarısında klasik edebiyat anlayışıyla yazılmış yetmiş iki münâcât bulunmaktadır. Neş'et (öl. 1807), İlhamî (III. Selim) (öl. 1808), Sünbülzâde Vehbî (öl. 1809) gibi şairler dönemin münâcât yazan şairlerindedir. Ahmed Sûzî (öl. 1830) yazmış olduğu yirmi altı münâcâtle Türk edebiyatının en çok münâcât yazan şairidir. Yine yazdığı on dokuz münâcâtle dikkat çeken Kuddûsî (öl. 1849) de bu dönemin şairleri arasındadır.

Münâcâtlardaki gelişmeler öncesi kadar yoğun olmamakla birlikte, Tanzimat'tan günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir. Ancak bu dönemdeki münâcâtların

dairesinin genişlediği, Batı edebiyatının etkisiyle üslup ve tavırlarda önceki münâcâtların havasından sapmaların olduğu görülmektedir. Şeref Hanım (1809-1861), Şinâsî (1826-1871), Ziyâ Paşa (1825-1880), Muallim Naci (1850-1893) gibi güçlü şairler Tanzimat'tan sonra münâcât yazan şairlerdendir. 20. yüzyıla bakıldığında ise Nigâr Hanım (1862-1918), Ziyâ Gökâlp (1876-1924), Cenâb Şehâbeddin (1870-1934), Mehmet Akif Ersoy (1837-1936), Arif Nihat Asya (1904-1975), Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983), Sezai Karakoç (1933-), Yavuz Bülent Bakiler (1936-2019) münâcât kaleme alan şairlerden bazılarıdır (Koçin, 2011, s. 79-86); (Yanpınar, 1993); (Özkan, 2008); (Yılmaz, 2014); (Can, 2019).

Risâle-i Münâcât, içinde münâcâtların bulunduğu 18. yüzyıla ait bir eserdir. Ancak herhangi bir eserin içindeki münâcât bölümü değil, müstakil olarak münâcât özelliği taşıyan bir eserdir. Bu tarz müstakil münâcâtlara nadir olarak rastlanması bu eseri ayrıca önemli kılmaktadır. Çalışmada eser içindeki şiirler biçim ve içerik açısından incelenmiş, kaynaklardan ve eserdeki ipuçlarından hareketle de müellifi hakkında bir kanaat oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.1. HAYATI

Risâle-i Münâcât'tan hareketle şairin adının Ahmed, memleketinin ise Yenipazar olduğu anlaşılmaktadır. Eserde şairin hayatıyla ilgili başka bilgiye rastlanmamaktadır. Şair “Derviş Ahmed Gurbî”, “Derviş Ahmed”, “Dervîş”, “Gurbî” ve “Ahmed” mahlaslarını kullanmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak yapılan araştırmalardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Garbî Derviş Ahmed, XII. yüzyılda yaşamıştır ve Tosyalıdır. Hece ve aruz vezninde çeşitli konularda eserler yazmıştır. Hastalıklarla geçen sıkıntılı bir aile hayatı olmuştur. Yenipazar'da medfundur (Tâhir, 1992, s. 156).

b) Derviş Ahmed Gurbî, Yenipazarlı olup XVIII. yy. şairlerindedir. Divan şiirinin içinde önemli yer tutar. Gurbî Derviş Ahmed ya da Şeyh Ahmed el-Gurbî Baba olarak da tanınır. *Dîvân*'ını Bosna'da 1722 yılında, 25 yaşında yazmaya başlamıştır ki bu 1698/99 yıllarında Yenipazar'da doğduğunu ispat eder. 1761/62 yılında eşinin, ardından da oğlunun ölümüyle kızı ile zor bir hayat yaşamaya devam etmiştir. Bu olaylar şairin sanatına da yansımıştır (Skrijel, 2014).

c) Derviş Ahmed Gurbî, Bosna Yenipazarlıdır. 1110/1698-99 yılında Yenipazar'da doğan şairin asıl adı Ahmed'dir. Babasının adı Ali'dir. 1769/70 veya 1771/72 yılında öldüğü tahmin edilmektedir. “Rahmî” mahlasıyla şiirler yazan Muhammed Muslî adında bir Bektaşî'ye bağlandığı söylenir. Bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır (Selçuk, 2007, s. 8).

d) *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde, Derviş Ahmed Gurbî ismiyle geçen şair, diğer maddelerde bahsettiğimiz şairle aynı kişidir. Ayrıca, bu madde açıklanırken Bursalı Mehmet Tâhir'in (a) maddesinde bahsettiğimiz açıklamalarındaki, ‘şairin Tosyalı oluşu’ bilgisinin doğru olmadığı söylenerek bu açıklama reddedilmiştir. Şair hakkında Osmanlı Müellifleri'nden naklen *Tuhfe-i Nâilî*'de ve *Türk Ansiklopedisi*'nde bilgi bulunduğu belirtilmiştir. Şaire ait *Dîvân*'ın başında bulunan *E'immetü'l-Asliyye*

adında, 12 İmam övgüsündeki bir mesneviyi ise *Dîvân*'dan ayrı, ikinci bir eser olarak değerlendirmek gerektiği ifade edilmiştir.

Şairin kimliği hakkında kaynaklardan elde edilen bilgilerle *Risâle-i Münâcât*'tan elde edilen ipuçları karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

i) *Risâle-i Münâcât*'taki ilk şiirin başlığında 1216/1801 tarihi atılmıştır. Bu da kaynaklarda geçen Ahmed Gurbî'nin ölümünden yaklaşık 30 yıl sonrasındır. Bu durumda eserin kaynaklarda geçen kişiden önce yazılmış olma olasılığı yoktur.

ii) Bir şiirinde şair;

Haâtâlardan 'ibâd ile bilâdı

Emîn olsun[n] Yeñibâzâr İlâhî (7/23)¹

beytiyle Yenipazar için dua etmiştir. Yine başka bir şiirde Bosnalı olduğunu söyler:

Adım Aḫmed Bosnevî bir kişiyem

Bu mübârek erleriñ endîşiyem (11/8)

Söz konusu bilgiler şairimizin Bosna Yenipazarlı olduğunu göstermektedir.

iii) Şair eserinde Hz. Ali'yi zikretmiş, hatta "Allâh Allâh yâ Muhammed yâ Ali" redifli bir şiir yazmıştır. Hz. Ali'nin yanı sıra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de anmış olmasına rağmen Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın adlarını hiç anmamıştır. Bu durum, şairimizin Alevî-Bektaşî eğilimli bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Kaynaklarda geçen şair de 12 İmam övgüsünde bir mesnevi yazmış olan, Muhammed Muslî adlı Bektaşî bir şeyhe bağlı bir şairdir. Bu bilgiler de incelediğimiz eserin kaynaklarda geçen Gurbî'ye ait olduğunu göstermektedir.

Tüm bu verilerden yola çıkarak *Risâle-i Münâcât*'ın XVIII. yy.'da yaşamış, Alevî-Bektaşî bağı olan Yenipazarlı Derviş Ahmed Gurbî'ye ait olduğu düşünülmektedir. Gurbî'nin hayatıyla ilgili en detaylı bilgilere *XVIII. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı* adlı yüksek lisans tez çalışmasından ulaşılmıştır (Selçuk, 2007). Söz konusu çalışmadan elde edilen bilgilere göre asıl adı Ahmed olan şairimizin babasının adı Ali'dir. Doğum yeri Bosna Yenipazar'dır. Doğum tarihinin M. 1698/1699 olması

¹ Beytin şiir numarası 7, şiir içindeki beyit sırası ise 23'tür. Bundan sonra verilecek olan örnek beyitlerin tümünde aynı yöntem uygulanacaktır.

muhtemeldir. Uzun süre Edirne’de ikamet etmiştir. Edirne yakınlarındaki Seyyid Ali Dergâhı’nda “Rahmî” mahlaslı Muhammed Muslî adında bir Bektaşî’ye intisap etmiştir. Şiirlerindeki içerikten hareketle dinî ve tasavvufî bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da şairin tekke eğitimi almış olduğunu düşündürmektedir. “Gurbî” mahlasını alış sebebi, Allah’a layıkıyla yaklaşamadığını düşünmesi, ondan uzakta olduğu için kendini gurbette hissetmesindedir. Şairin kullandığı “Derviş” mahlası ise onun hayata bakışını yansıtan diğer bir unsurdur. Divan şairine göre dervişliğin gereği; dünyaya değer vermeme, dünya ve dünya nimetlerinden soyutlanıp san, şöhret, zenginlik ve varlığı yük sayma, şeyhin dediklerini yapma, sabredip eldekiyle yetinme ve fakir haliyle övünmedir. Şair de dünyanın varlığını bırakıp gurbetten kurtularak gerçek varlığa ulaşmayı istediği için bu mahlasları kullanır. Ölüm tarihiyle ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte en az ellili yaşlara kadar yaşadığı anlaşılan şairin türbesi Yenipazar’dadır.

1.2.ESERLERİ

1.2.1. *Dîvân*: Bilinen tek nüshası İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı, O. 109 numaradadır. Eser hakkında Marmara Üniversitesinde bir yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır (Selçuk, 2007). Eser, klasik divanlardan pek çok bakımdan farklılıklar göstermektedir. Şairin asıl adı, baba adı, mahlasını nerden aldığı, 25 yaşında şiir yazmaya başladığı gibi bilgilere hep söz konusu *Dîvân*’dan ulaşılmıştır. Eserde Yenipazar’a ait yoğun bilgi vardır. Yenipazar’da yetişen devlet ve ilim adamları anlatılır. Şehrin dağları, ırmakları, mesire yerleri; camileri, medreseleri, köprüleri isim isim sayılır. Ormanlar, bitki örtüsü, madenleri, halkın geçim kaynakları anlatılır. İki yüze yakın manzume içeren *Dîvân*, mürettep değildir. Sekseni gazel olmak üzere hemen bütün nazım şekillerinden ve aruz bahirlerinden örnekler mevcuttur. Şiirlerinde hem aruz hem de hece veznini kullanmıştır.

1.2.2. *E’immetü’l-Asliyye*: Eser *Dîvân* nüshasının başında yer alır. 1157/1744-45 tarihinde yazılmıştır. *Dîvân*’ın 1160 tarihinde yazıldığı şairin ifadelerinden bilindiği için, 12 İmam övgüsündeki bu eser *Dîvân*’dan ayrı bir eser olarak değerlendirilir. 195 beyit olan eser “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbındadır. Mesnevi olarak tertip edilmiş olmakla birlikte eserde bir tesdis ve birkaç nazm mevcuttur.

1.2.3. *Risâle-i Münâcât*: Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi 19 Hk 2253/4 numarada bulunan *Risâle-i Münâcât* adlı bu eserle ilgili ayrıntılı bilgi inceleme bölümünde verileceğinden dolayı burada bahsedilmemiştir.

1.3. MAHLASLARI

Şairlerin, şiirlerinde kullanarak onunla şöhrete ulaştıkları mahlas, “takma ad” anlamına gelir ve şairin imzası niteliğini taşır. Şairlerin şiirlerinin birbiriyle karışmamasını sağlar (İsen, 1997, s. 195). Birden fazla mahlas kullanmak Divan şiiri geleneğinde hoş karşılanmamasına rağmen birçok şairin bu yola başvurduğu görülür. Bu mahlas değişikliklerinin sebepleri; şairlerin kendileri için uygun mahlas bulma arayışı, manzumenin dili, türü veya bir büyüğün tavsiye ve telkini olabilir (Kurtoğlu 2006, s. 71-91).

Şairin birden fazla mahlas kullanmış olduğu *Risâle-i Münâcât*'ta, bu mahlasları alış sebeplerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. “Gurbî” ve “Dervîş” mahlaslarını alış sebeplerine dair *Dîvân*'ından elde edilen bilgiler ise, şairin hayatı bölümünde kişiliğine dair bilgi vermek amacıyla aktarıldığı için, tekrara düşmemek açısından burada zikredilmemiştir.

Şairin kullandığı mahlaslardan biri “Gurbî”dir. Şair bu mahlası üç yerde kullanmıştır. Her mahlas örneğinden birer tane verilecektir:

Saña ki **Ġurbî** baña virdiñ muhliş

Vir olam halkıñ içinde ahlâş (9/30)

İki yerde şairin mahlas olarak adını kullandığı görülür:

Çünkü **Ahmed** idivirdin âdem

Ĥamd (ü) şükründe kı1 olsun âdem (9/28)

Şairin kullandığı bir diğer mahlas ise “Dervîş”tir. Bu mahlas da eserde üç kez geçmektedir:

Bu **Dervîş** ġayreti ‘âciz kılunı

Saña toğrı irişdir sen yolunı (10/19)

“Dervîş Ahmed” mahlası da şairin çokça kullandığı bir mahlastır. Bu mahlas eserde dokuz yerde geçmektedir:

Dervîş Ahmed bir kuluñdur senden özge kimsesi

Yoğ cihânda sen sehâgân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/41)

Şairin bir şiirinde de mahlaslarının hepsini birlikte kullandığı görülmektedir:

İşbu **Ġurbî Dervîş Ahmed** eyleye bî-ğad dilek

Saña senden vuşlat ister eylemez inkâr için (2/39)

Eserdeki şiir başlıklarının tamamında da “**Dervîş Ahmed el- Ġurbî**” ifadesi geçmektedir.

1.4.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Eserinden yola çıkarak Ġurbî'nin edebî kişiliğine bakıldığında, samimi bir dille Allah'a dua etme, bu duaları insanlara da duyurarak hayra vesile olma amacı görülür. Şiirleri gösteriş, sanat yapma, kendini öne çıkarma gibi kaygılardan uzaktır. Eserinde kendisini öven ifadeler yoktur. Onun tek isteği Allah rızasına ve mânevî sırlara erişmek, Allah'ın yardımına mazhar olmak, nefsinin Allah yolunda feda edebilmektir. Şiirlerinin genelinde bu arzular görülür. Şiirlerinden alınan örnek beyitler şöyledir:

Bu fağîriñ señ bilürsin dâ'imâ senden rızâ

Mağlabıdur vir umar cân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/18)

Cûduñ irüp ben kûluna rûz (u) şeb olmaz 'aceb

Keşf olursa sırr-ı Ķur'ân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/23)

Her ne kim var enbiyâ vü mürselîn hağğıçün

Ben kuluñ kıl şâd u handân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/30)

Her umûrumda baña sen eyle tevfiķiñ refiķ

Derdime sen eyle dermân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/36)

Nefsimi eyle müyesser zâtıñ için eyleyem

Şâdıķâne saña kurbân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/40)

İlâhî hürmeti için habîbiñ

İlâhî baña vir olam karîbiñ (3/6)

Şairin isteği hem ilim sahibi olmak hem de bu ilimle amel edebilmektir:

Ĥabîbiñ hürmetiçün sen kerem kıl

Olam ' ilminde ben fâzıl İlâhî (4/10)

Hem ihsân eyle kendü varlığında

Ol ' ilm ile olam ' âmil İlâhî (4/11)

Başta bahsedildiği gibi şair Allah'tan kendisi için ihsanlar isterken insanların kurtuluşuna vesile olabilmeyi de arzular. Şiirini de bu hizmete aracı olarak kullanır. Şiirlerini okuyanlara sık sık dualar eder:

İlâhî işbu ben kula uyana

İlâhî sen anı ir[dir] cinâna (3/14)

İlâhî bende-i ' âciz kıluna

İlâhî her uyan ersin yoluna (3/15)

İlâhî her tutan sözüm seniñçün

İlâhî kı1 aña rahmet aniñçün (3/16)

Kimiñ virdi olur bu münâcât

Bulur ol her ne kim ister hâcât (3/43)

Oğuyanlar münâcâtım benim hoş

İdeler hâşıl anlar her murâdı (7/43)

O kim Hâkdan diler şıdık ile hâcât

Oğusiñ besdir aña bu münâcât (8/29)

Şair Allah'ın isteği üzerine dualar ettiğini söyler:

İlâhî sen du'â didiñ eyleñ

İlâhî her işiñiz baña söyleñ (3/31)

İlâhî ben kabûl idem buyurduñ

İlâhî bizi ni' metle toyurduñ (3/32)

Şairin tek isteğinin mânevî ihسانlar olması, şiirinin edebî kalitesinin çok düşük olduğu anlamına gelmez. Şiirlerinin muhtevasına bakıldığında şairin geniş bir din bilgisine sahip olduğu görülür. Melekleri, peygamberlerin başlarından geçen olayları, ayet ve hadisleri telmihlerle ve iktibaslarla şiirlerinde işlediği, tasavvufî terimleri sıkça kullandığı görülür. Ayrıca şair, bu dinî ve tasavvufî bilgileri, başarılı bir kafiye-redif

örgüsüyle şiirlerine aktarabilmiş, söz sanatlarını sık sık kullanmış, Arapça ve Farsça kelimeleri şiirin ahengi içerisinde kullanabilmiştir. Eseri incelerken bu konuların ayrıntılarına girileceğinden burada örnekler verilmemiştir.

Eserde şaire mi yoksa müstensih mi ait olduğu tam olarak anlaşılamayan hatalar da mevcuttur. Özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin yazımlarında çok sayıda yanlışın olduğu görülmektedir. Nazal nun ile nun harfinin karıştırıldığı, noktalı harflerin noktalarının konulmadığı veya noktasız olması gereken yerde nokta kullanıldığı görülür. Tespit edilen yazımı hatalı kelimeler doğru şekilleriyle transkribe edilmiştir.

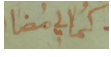
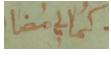
İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN İNCELENMESİ

2.1. ESERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Eserde toplam on bir manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerden dokuzu münâcât olup bu münâcâtlarda Allah'ın yüceliği, merhameti ve affediciliği; kulun günahkârlığı, acizliği anlatılır ve Allah'tan kullarını affetmesi istenir. Diğer iki şiirden biri *Kur'an-ı Kerim* biri de Hz. Peygamber ve Hz. Ali övgüsündedir. Eserin başında ve sonunda bulunan dua ve ayetler metne alınmamıştır. Eserde bazı mısraların tek kaldığı birçok mısradaki ise vezin kusurları olduğu tespit edilmiş ve bu durumlar dipnotlarda belirtilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen on bir manzumenin her biri başlığı, nazım biçimi, vezni, beyit sayısı, kafiye ve redifi, kullanılan mahlaslar ve kısaca içeriği bakımından incelenmiştir.

Birinci Manzume: Eserdeki ilk manzume “Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî” başlığıyla yazılmış bir münâcâttır. Kaside nazım biçimiyle “fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” kalıbında yazılmıştır. Beyit sayısı 41'dir. Şiirde kafiye olarak “ân”, redif olarak da “yâ İlâhi'l-âlemîn” tekrar grubu kullanılmıştır. Son beyitte “Dervîş Ahmed” mahlası vardır. Münâcâtta kulun ne kadar günahı olsa da Allah'ın bu günahları affetmesi (1/3), O'ndan istenen şeyleri kabul etmesi (1/6), her işte kuluna yardım etmesi (1/36) istenmiş; hataların, eksiklerin hep kullarda olduğu (1/8) itiraf edilmiş, Allah'ın rahmetinin sonsuz olduğu (1/11) belirtilerek af dilenmiştir.

İkinci Manzume: Eserin ikinci manzumesi “Münâcât-ı Cân Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî *Ğaddesa'llâhu Sırrahu'l-azîz* Ona *Haṭṭ u Münâcâtdır*” başlığıyla, “fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” kalıbında, kaside nazım biçimiyle yazılmış bir münâcâttır. Son üç beyitte vezin “fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilât” olarak değişmiştir. Beyit sayısı 43'tür. Kafiye olarak “âr”, redif olarak “içün” kelimeleri kullanılmıştır. Manzumenin sonunda “Ğurbî Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. Ğurbî bu münâcâtında Hz. Peygamber'i Ahmed, Mahmud, Muhammed ve Mustafa isimleriyle birçok kez zikretmesinin yanında *Kur'an-*

ı *Kerim*'de adı geçen tüm peygamberleri anarak onların hürmetine Allah'a niyazda bulunmuştur.

Üçüncü Manzume: Üçüncü manzume “Münâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî” başlığı altında, mesnevi nazım biçimiyle, “mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün” kalıbında yazılmıştır. 43 beyittir. Yarım, tam ve zengin kafiye çeşitleri ile ek konumunda redifler mevcuttur. Menzumenin 35. beytinde “Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. Şiirin son beyti hariç tüm mısraları “İlâhî” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Şair, Allah'ın bazı sıfatlarını zikrettiği manzumesinde ümidini Allah'a bağladığını ve O'ndan bol rahmet umduğunu (3/4) belirtir. Kara yüzünün ak olmasını (3/8), namazlarının kabul olmasını (3/9), pahasızca lutfâ ermeyi (3/10) ister. Memleketine (3/12), görüştüğü insanlara (3/13), sünnete uyanlara (3/17), Kur'an okuyanlara (3/18), beş vakit namaz kılanlara (3/19), oruç tutanlara (3/20)... dua eder.

Dördüncü Manzume: Eserdeki dördüncü manzume, “Münâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî” başlığıyla kaside nazım biçiminde yazılmıştır. 33 beyit olan münâcât, “mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün” kalıbındadır. Şiirin tamamı “il” kafiyesi ve “İlâhî” redifiyle yazılmıştır. 31. beyitte “Ġurbî”, 32. beyitte ise “Dervîş Ahmed” mahlasları kullanılmıştır. Bu manzumede şair, Allah'ın kendisini kapısından eli boş göndermemesini (4/1), kendini şeytandan uzak tutmasını (4/5), her dâim yardımda bulunmasını (4/6)... ister. İlimde faziletli olmayı (4/10), ilmiyle amel etmeyi (4/11), hatalardan uzak kalabilmeyi (4/12), hayırlı işlerde bulunmayı (4/32) ... diler.

Beşinci Manzume: Beşinci manzume “Ey Zikru'llâh-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî” başlığıyla, mesnevi nazım biçiminde, “fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün” vezninde yazılmıştır. Beyit sayısı 20'dir. Beyitler tam ve yarım kafiyeler ile kelime ve ek durumundaki rediflerle yazılmıştır. Son beyitte “Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. Manzumenin tüm beyitlerinde ilk mısralar “Allâh” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Manzumede Allah adının her addan ulu olduğu (5/1), her dilin O'nu zikrettiği (5/2), Allah adıyla isteyenlerin şüphesiz kabul göreceği (5/4), Allah'ın dört kitap indirdiği (5/6), en evvel Hz. Muhammed'in nûrunun yaratıldığı (5/7) ve her şeyin onun hürmetine yaratıldığı (5/8), Allah'ın âşık kullarını sevdiği (5/18) ve insanı cümle eşyanın pâdişahı olarak yarattığı (5/19) anlatılmıştır.

Altıncı Manzume: Eserdeki altıncı manzume “mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün” kalıbıyla yazılmış 21 beyitlik bir kasidedir. Şiirin tamamı “ân” kafiyesi ve “Kur'ân”

redifiyle yazılmıştır. Son beyitte “Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. “Hâzâ Ta‘rîf-i Qur‘ân-ı ‘azîm Güft Dervîş Ahmed el-Ġurbî Bî-kâl Bî-murâd” başlığında *Kur‘an*’la ilgili hususlardan bahsedileceği belirtilmiştir. Şiirde *Kur‘an*’ı okuyanın rahmet bulacağı (6/1), mü‘minlerin kurtuluşunun onda olduğu (6/3), temiz kalple *Kur‘an* okuyanın cenneti bulacağı (6/5), *Kur‘an*’ın tüm sözlerin sultanı olduğu (6/10), onu inkâr edenlerin iki cihanda hakîr olacağı (6/18) anlatılmıştır.

Yedinci Manzume: Yedinci manzume “Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî Kıddese’llâhü Sırrahü’l-‘azîz Güyed” başlığını taşımaktadır. “mefâ’ilün / mefâ’ilün / fe’ülün” kalıbıyla yazılmış 43 beyitlik bir kasidedir. Münâcâtın tamamı “âr” kafiyesi ve “İlâhî” redifiyle yazılmış olup son iki beyitte bunlardan farklı kafiye ve redif vardır. 41 ve 42. beyitlerde “Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. Şair Allah’ın Ğaffâr (7/2), Settâr (7/4), Cebbâr (7/21) gibi isim ve sıfatlarını kullanarak bunların anlamlarıyla bağlantılı isteklerde bulunmuştur. Münâcâtın bir beytinde (7/23) şairin memleketi olduğu düşünülen Yenipazar’a da dua edilmiştir.

Sekizinci Manzume: “Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî” başlığını taşıyan sekizinci manzume 29 beyitlik bir mesnevidir. Aruzun “mefâ’ilün / mefâ’ilün / fe’ülün” kalıbıyla yazılmış olan şiirin son beyti hariç tüm beyitlerinin ilk mısraı “İlâhî” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Mesnevi, tam ve yarım kafiyeler ile kelime ve ek durumundaki rediflerle yazılmıştır. 15. beyitte “Dervîş”, 21. beyitte ise “Dervîş Ahmed” mahlası kullanılmıştır. Şair, bu münâcâtında Allah’ın yüce özelliklerini dile getirmiş, iyiyi kötüden ayırt eden olduğunu (8/3), rahmetinin sonsuz olduğunu (8/4) ifade etmiştir. Kendisini halka rehber kılması (8/13), özünü Allah ahlâkı ile süslemesi (8/18), kara yüzünü ak eylemesi (8/22) için dua eder. Sözlerinin adetten değil Allah’ın emriyle olduğunu (8/28) belirtir.

Dokuzuncu Manzume: Eserdeki dokuzuncu manzume “Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî Kıddese’llâhü Sırrahü’l-‘azîz” başlığını taşımaktadır. 32 beyitlik “fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün” kalıbıyla yazılmış bir mesnevidir. Son beyit bir sonraki şiirin kalıbı olan “mefâ’ilün / mefâ’ilün / fe’ülün” kalıbıyla yazılmıştır. Tam ve yarım kafiyelerle kelime ve ek durumundaki redifler kullanılmıştır. 29. beyitte “Dervîş” 30. beyitte ise “Ġurbî” mahlasları kullanılmıştır. Şair şiirinde günahlarını itiraf ettiğini ve Allah’tan şeref umduğunu (9/3), Allah’tan başka gidecek kapısının olmadığını (9/4), kendi isyanının çok olmasına rağmen Allah’ın rahmetinin sonsuz olduğunu (9/7) ifade

eder. Kendisine rahmet ihsan etmekle faziletinden bir şey kaybetmeyeceğini (9/19) söyleyerek af dilenir.

Onuncu Manzume: Eserin onuncu manzumesinde herhangi bir başlık bulunmamaktadır. 20 beyitten oluşan, kaside nazım biçimiyle yazılmış olan şiir “mefâ’ilün / mefâ’ilün / fe’ülün” veznedir. Şair, “hakıyçün” redifiyle yazmış olduğu şiirinde yarım ve tam kafiye çeşitlerini kullanmış olup son iki beyti farklı rediflerle yazmıştır. 19. beyitte “Dervîş” mahlası kullanılmıştır. Münâcâtında Allah’ın kendi zatı hürmeti için (10/4), okunan *Kur’an*’lar hakkı için (10/6), Hz. Âdem ve Hz. Havva (10/7) için, yaratılmış her varlık için kendini doğru yola eriştirmesini (10/19) istemektedir.

On Birinci Manzume: Eserdeki on birinci ve son manzume, 4. mısraları “Allâh Allâh yâ Muhammed yâ ‘Alî” tekrar grubu ile yazılmış bir “mütekerrir murabba”dır. Başlığı bulunmamaktadır. Bend sayısı 8’dir. Aruzun “fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün” vezninde yazılmıştır. 8. bendde “Gurbî” mahlası kullanılmıştır. Şaire göre nûr ile dolmak, iki cihanda makbûl olmak ve her murâdını bulmak isteyenler “Allâh Allâh yâ Muhammed yâ ‘Alî” diye zikretmelidir (11/2). Gece gündüz bunu söylemek kul için yeterlidir (11/4).

2.1.1. Edebî Sanatlar

Tenasüb: Aralarında herhangi bir konu bakımından ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ya da deyim, sıralama yapılmaksızın bir mısra ya da beyitte kullanılmasıdır (Dilçin, 2016, s. 431). Gurbî şiirlerinde bu sanatı fazlaca kullanmıştır. Bir beyitte insanların olumsuz özelliklerini, acizyetlerini, kusurlarını anlatırken bu sanattan faydalanmıştır:

Gerçi biz ‘âşî günehkâr dağı mücrim kıllarız

Bizdedir hep sehv (ü) nisyân yâ İlâhi’l-‘âlemîn (1/8)

Allah’ın karşısında her şeyin kusurlu, eksik, muhtaç olduğunu da bu sanatla anlatır:

Pür kuşur u aç (u) muhtâc u gedâdır her ne var

‘ İzzetiñ bâbında şâhân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn (1/28)

Divan edebiyatında bir arada çokça kullanılan “aşk, âşıkân, şarab, mest” kelimelerini de bir arada kullanmıştır:

Nûş idelden ‘ âşıkân ‘ aşkıñ şarâbını seniñ

Oldılar sen cümle mestân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn (1/20)

Aşağıdaki beyitte de Allah’a yakın kulların özelliklerini ifade eden kelimeler bir aradadır:

Mü’min ü şâdık muvahhid ‘ âşık-ı şâbit-şâdem

Şol ezel bezmindeki itdükleri güftâr için (2/27)

Şair, insanı Allah’tan uzaklaştıran, nefse hizmeti ifade eden kavramları da onlardan uzak olabilmek için dua ederken bir arada kullanmıştır:

Şama‘ la hırş u kibr ü kîni bizden

Gider gitsün yürek dağlar İlâhî (7/26)

Şased ile dağı ‘ ucb u riyâyı

Yoğ it [benden] gözüm ağlar İlâhî (7/27)

Bir beyitte de gökyüzüyle ilgili kavramlar bir aradadır:

Şamer şems ile yılduzlar ser-â-ser

Olup emriñ ile devvâr İlâhî (7/35)

Tezad: İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. Bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezad sanatına girer (Dilçin, 2016, s. 449). Gurbî’nin eserinde tezad sanatına sıkça rastlanmaktadır. Allah’ın gizli açık her şeyi bildiğini anlatırken bu sanatı kullanmıştır:

Zâhir u bâtında maḥfi yoḡ ey Pâdişâh

Âşikâre râz-ı pinhân yâ İlâhi'l-‘ âlemîn (1/13)

Dünyanın faniliği ve ahiretin bakiliğini anlattığı bir beyitte de tezdad sanatı görülür:

Ger bu fâniden ‘urûc itsem revâdur bâkiye

Eyleyem tâ ‘arşı seyrân yâ İlâhi'l-‘ âlemîn (1/25)

Kula zor olanın Allah’a kolay olduğunu belirterek Allah’tan yardım talep ettiği bir beyitte de şair bu sanata başvurmuştur:

Benim her müşkilim ḡâll it ‘atâ kııl

Saḡa âsân ḡamu müşkil İlâhî (4/29)

Kulun *Kur’an*’a raḡbet ettiğinde câhillikten kurtulup âlimliğe erişebileceğini ifade ederken de tezdadı kullanır:

İder dâna eger raḡbet iderse

Riyâsız şübhesiz nâdânı Ḡur’ân (6/7)

Çoḡu zaman birbiriyle birlikte kullanılan ve birbirinin tersi durumları ifade eden “kabz” ve “bast” kavramlarını da şair bir arada kullanmıştır:

İlâhî cümleññ ḡabz u basîti

Yed-i zâtındadır ‘ âlem muḡîti (8/2)

Nida: Şairin, çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip “ey, hey” gibi ünlemlerle seslenmesidir (Dilçin, 2016, s. 453). Eserde bazen rediflerde, bazen mısra başlarında ve ortalarında nidalara rastlanır. Aşağıdaki beyitte şair Allah’a “yâ” nidasıyla seslenir:

Sensin Allâh bize Raḡmân yâ İlâhi'l-‘ âlemîn

Hem Raḡîm u daḡı Yezdân yâ İlâhi'l-‘ âlemîn (1/1)

Bazen de kendisine seslenirken bu sanatı kullanır:

Allah ey dil saña sendendür yakın

Gel bu nuḡka [sen] gümân itme şaḡın (5/11)

Bir beyitte de *Kur'an*'ı talep eden insanlara seslenir:

Elâ ey tâlib-i 'irfân-ı Qur'ân

Oḡu bul raḡmet-i Raḡmânı Qur'ân (6/1)

İstifham: Sözü, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için bir cevap alma amacı gütmeksizin soru şeklinde söylemektir. Amaç cevap almak değil dikkat çekmektir (Dilçin, 2016, s. 456). Gurbî bazı beyitlerinde bu sanata başvurmuştur. Örneğin aşağıdaki beyitte, farklılıklara rağmen maksadın aynı olduğuna dikkat çekmek için cevap beklemediği hâlde soru sorar:

Çü birdir maḡşadı milletleriñ hep

Ne bunca naḡl ile nâḡil İlâhî (4/13)

Yine başka bir beyitte, hiçbir varlığın Allah'ın izni dışında var olamayacağına dikkat çekmek için soru sorar:

Degil varında hîçbir zerre sensiz

Nedir yâ bunca bu şâmil İlâhî (4/14)

Soru sorarak Allah'tan başka hâlini arz edecek kimsenin olmadığına, O'ndan başka rica edeceği bir makamın bulunmadığına dikkat çektiği beyitler şöyledir:

'Arz idem ḡâlimi âyâ kime ben

Var iken hep bilici ḡâlimi sen (9/2)

Varuben kime ricâ eyleyelüm

Senden ayru kime söz söyleyelüm (9/22)

Telmih: Herkes tarafından bilinen geçmişteki bir olaya, tanınmış bir kişiye, inanca veya bir atasözüne işaret etmek, onu hatırlatmaktır. Telmih edilen şeyden uzunca bahsedilmez, bir veya birkaç sözcükle anımsatma yapılır (Dilçin, 2016, s. 461). Gurbî, özellikle peygamberlerin mucizelerine telmihlerde bulunmuştur. Bunlardan biri olan Hz. Eyyûb'un hastalığa yakalanıp şifa bulması olayına telmihte bulunduğu beyit şöyledir:

Ḥazret-i Eyyûba sen luṭfiñla iḥsân eylediñ

Şol ʿaṭâ olan aña bîmâr ile tîmâr içün (2/12)

Bir beyitte de Enbiyâ suresinde bahsedilen feleklerin durumuna telmihte bulunmuştur:

Allah eflâki idüpdür bî-ḳarâr²

Ḥâlîḳıdır cümleñiñ ol her ne var (5/5)

Yine başka bir beyitte Kâf suresine telmih vardır.

Allah ey dil saña sendendür yakın³

Gel bu nuṭṭa [sen] gümân itme şaḳın (5/11)

Aşağıdaki beyitlerde Mü'min suresine işaret edilmekte ve ayette verilen söz üzerine dua edildiği ifade edilmektedir:

İlâhî sen duʿâ didiñ eyleñ⁴

İlâhî her işiñiz baña söyleñ (3/31)

İlâhî ben ḳabûl idem buyurduñ

İlâhî bizi niʿmetle ṭoyurduñ (3/32)

² "O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedir" (Enbiyâ, 21/33).

³ "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fışıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız" (Kâf, 50/17).

⁴ "Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gideceklerdir" (Mü'min, 40/60).

Başka bir beyitte ise, yaratılmışlar olmasa Allah'ın bilinmeyeceği, onlar sayesinde Allah'ın bilinebildiği ifade edilerek “küntü kenzen...”⁵ hadisine telmih yapılmıştır:

Bilinmezdiñ eger kim olmasaydı

Bu nâr u âb (u) bâd u gil Îlâhî (4/15)

İştikak: Aynı kökten türemiş iki ya da daha fazla sözcüğü bir dize veya beyitte kullanmaktır (Dilçin, 2016, s. 483). Şair, yer yer bu sanata başvurmuştur. Allah'ın ihsankarlığı ve gerektiğinde zorla yaptırma gücüne sahip olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

Keremkâr ile de ikrâm idersin

Velî câbirlere Cebbâr Îlâhî (7/21)

Aynı kökten gelen “ahlas ve muhlis” ile “sıfat ve mevsuf” kelimelerini de aşağıdaki gibi kullanmıştır:

Saña ki Ğurbî baña virdiñ muhlis

Vir olam halkıñ içinde ahlâş (9/30)

Îlâhî sen şifâtıñ ile mevşûf

Beni kıl cümle esrârıñ[a] ma' rûf (8/19)

İktibas: Sözün anlamını pekiştirmek amacıyla ayet ve hadisleri ya da bu ayet ve hadislerden bazı parçaları almaktır (Dilçin, 2016, s. 465). Gurbî de gerek ayetlerden gerekse hadislerden iktibaslar yapmıştır. Muhteva bölümünde ayet ve hadis iktibaslarının tümü verildiği için burada birer örnek verilecektir. Mülk suresinin 1. ayetine yapılan iktibas şöyledir:

Dirlügiçün küllü şey'in⁶ oldu mâ-fazlıñ ile

⁵ Küntü kenzen ...: “Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim ve halkı (varlık âlemlerini ve insanı) yarattım.” İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzilü'l-İlbâs 'ammâ İštehere mine'l-Ehâdisi 'alâ Elsineti'n-Nâs* (Beyrut:1351), 132.

Olmış iken cân bulan Haydan hayât ezhâr için (2/9)

“Nefsini bilen Rabbini bilir.” hadis-i şerifine iktibas ise şu şekilde yapılmıştır:

Ma⁶ den-i ‘ ilm-i ledünnî kân-ı sırr-ı men ‘aref⁷

Ol Muhammed Muşafâdur ol ulu dîdâr için (2/22)

Cinas: Söylenişleri ve yazılışları aynı, anlamları farklı iki sözcüğü bir arada kullanmakla yapılan sözle ilgili sanatlardan birisidir. Birçok çeşidi vardır. Cinaslı sözcüklerde bir harfi değişik olan (kelimenin başında, ortasında ya da sonunda) cinas-ı lâhık da bunlardan biridir (Dilçin, 2016, s. 467-480). Eserde cinas-ı lâhık örneklerine daha sık rastlanır. Bu örneklerden birkaçı şunlardır:

Hzret-i Eyyûba sen luftîñla ihsân eylediñ

Şol ‘atâ olan aña bîmâr ile tîmâr için (2/12)

Elüm al virme şeytân-ı la‘îne

Kim oldur ‘atıl u bâtıl İlâhî (4/5)

İlâhî ins ü cin ile tuyûruñ

Viren sen rızqını mâr ile mûrîñ (8/8)

2.1.2. Dil ve Üslup

Gurbî'nin şiirlerinde genel olarak sade bir dil ve anlaşılır bir ifade tarzı hâkimdir. Sanatlı söz söyleme kaygısı görülmez. Son derece samimi ifadelerle niyazda

⁶ “Mutlak hükümlerinde elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun gücü her şeye yeter” (Mülk, 67/1).

⁷ “Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu” İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'ammâ İştêhere mine'l-Ehâdisi 'alâ Elsineti'n-Nâs* (Beyrut:1351), 262.

bulunur. Okuyan herkesin rahatlıkla anlayabileceği mısraları çoğunluktadır. Aşağıda farklı şairlerinden aldığımız örnek beyitler bu durumu gösterir niteliktedir:

Dergehine yüzümüz tutduk İlahî cümlemiz
Senden umup luğf (u) ihsan yâ İlahî'l-âlemîn (1/2)

İlahî gice gün budur niyâzım
İlahî kim kabûl ola namâzım (3/9)

Yüzüm çarası ile her 'uyûbum
Yuyup irgür baña envâr İlahî (7/3)

Baña bir ğayrı çapu yoğ varacağ
Kendü zâtına özüm yalvaracağ (9/4)

Gurbî şairlerinde deyimlere de yer vermiştir. Bu da onun anlatımını zenginleştiren unsurlardan biri olmuştur. “Yüz tutmak, hıfzında tutmak, kara yüzünü ak eylemek, yoluna mâ'il olmak” gibi deyimler şairin kullandığı deyimlerden bazılarıdır:

Dergehine yüzümüz tutduk İlahî cümlemiz
Senden umup luğf (u) ihsan yâ İlahî'l-âlemîn (1/2)

Sen bizi hıfzında tut kim olmasın bir dem bize
Kim musallağ nefis (u) şeytân yâ İlahî'l-âlemîn (1/5)

İlahî saña tâlib kııl özimi

İlâhî eyle aq̄ kara yüzümi (3/8)

Baňa tevfiķini her dem refiķ it

Yoluna olayım mâ'il İlâhî (4/6)

Gurbî şiiirlerinde ayet ve hadis iktibaslarını kullanmıştır:

Şûre-i Raḥmânuñ içre *men 'aleyha*⁸ âyetiñ

Oқudum senden sevâ *fân* yâ İlâhi'l-âlemîn (1/24)

Fehm idelden *irci'*⁹ âyâtını bî-reyb u şek

Açmışım hoş aña a' yân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/33)

*Hâsibûhüm kable en tuḥâsebû*¹⁰ esrârını

Gösterüp sen köre merdân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/32)

Allah Aḥmed ḥaққına *levlâkedür*¹¹

Olmaz idi olmasa *eflâkedür* (5/9)

2.2. ESERİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Münâcâtlarda şairler günahlarından arınmak, işlemiş oldukları hata ve günahları affettirmek, Allah rızasına nail olarak cehennem azabından kurtulmak için Allah'a yalvarırlar. Genellikle kendi günahlarının affını talep etmenin yanında, bazen toplumsal

⁸ “men 'aleyha”: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak” (Rahman, 55/26).

⁹ “Dön Rabbine, ondan razı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak” (Fecr, 89/28).

¹⁰ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz”. Muhammed b. Abdurrahman Sahavî, *El-Makâsidü'l-Hasene* (Kahire:1956), 436.

¹¹ “Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım.” El-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdise'z-Zaife ve'l-Mevzua I* (Dimeşk. :1384/1965), 7.

ve siyasal endişelerle de münâcâtta buldukları görülür (Koçin, 2011, s. 100). Derviş Ahmed Gurbî de münâcâtlarında aciziyetini, hatalarını, kusurlarını, günahlarını dile getirmiştir. Kendisinin bu durumu karşısında Allah'ın yüceliğini, sonsuz merhametini, cömertliğini övmüş ve O'ndan af dilemiştir. Gurbî, diğer münâcâtlarda olduğu gibi Allah'ın, meleklerin, peygamberlerin, sahabilerin isim ve sıfatlarını zikretmiş, ayet ve hadislerden iktibaslar yapmış ve bu isim, sıfat ve iktibasların anlamlarıyla bağlantılı taleplerde bulunmuştur.

2.2.1. Din

2.2.1.1. Allah

Şair, eserinin birçok yerinde kul ne kadar günah işlese de Allah'ın rahmetinin nihayetsiz olduğunu, kulunu bağışlayacağını dile getirir:

Cümle maḥlûkuñ virirsin dâ'imâ maḫsûdını

Ḳılsalar ger niçe 'işyân yâ İlâhi'l-'âlemîn (1/7)

Her ne deñlü ise 'işyânım çok

Raḫmetiñ baḫrına hem ğâyet yok (9/7)

Ḳul ne deñlü ider olursa günâh

Anı baĝışlar aña şâhenşâh (9/14)

Olsa ḳuldan nice 'işyânı şâdır

Yarlıĝar anı olan ol Ḳâdir (9/15)

Eğer kul hatalarının, günahlarının farkına varır, pişmanlık duyar ve tevbe ederse, Allah onu affedecektir. Çünkü O'nun şanına affetmek yaraşır:

Şânına lâyıķıñ işler Bârî

İ' tirâf ile kul itse zârı (9/16)

Mu' teriflerden olana herbâr

Raḥmet (ü) mağfîret ider Ğaffâr (9/17)

Allah lütfuyla günahları kapatan, kusurları örtendir:

Zünûbum 'afv eyle kerem kııl

Ki sensin Ğâfir ü Ğaffâr İlâhî (7/2)

Ḳamu cürmüm benim luḫf ile setr it

Ki zâtındır seniñ Settâr İlâhî (7/4)

Allah'ın ilmi, fazileti, rahmeti sonsuzdur:

İlâhî rahmetiñdir bî-nihâyet

Saña ṭoğrı baña sen kııl hidâyet (8/4)

İlâhî luḫf (u) iḫsânına ğâyet

Bulunmaz faẓl (u) 'ilmine nihâyet (8/10)

Allah kullarına her an sayısız iyilik ihsan eder. O'nun rahmetinin sınırı yoktur:

Ḥazretiñden ḳullarıña niçe niçe biñ kerem

Bir nefesde irer el'ân yâ İlâhî'l-'âlemîn (1/9)

Ḥalk-ı 'âlem bildürür kim rahmetiñe şübhesiz

Yoḳdurur hiç ḫadd (ü) pâyân yâ İlâhî'l-'âlemîn (1/11)

Allah, tüm insanlara rahmet etse bile, kendi hazinelerinden hiçbir şey eksilmeyecek kadar yücedir:

Bize yâ Rabbi gâzabla bakma

Ĥıŝm idüp nâr-ı caĥîme yakma (9/18)

Allah merhametli olana merhamet ettiği, ikramlarda bulunduğu gibi; zalimlik edenlere de istediğini zorla yaptırabilecek, onları kahredebilecek güçtedir:

Her ehl-i merĥamet olana Raĥmân

Sen ol ĥâhirlere Ĥahhâr İlâhî (7/20)

Keremkâr ile de ikrâm idersin

Velî câbirlere Cebbâr İlâhî (7/21)

Kul tabiatı gereği hata yapar, günah işler. Bu yanlışlarının cezasından kaçıp sığınacağı yer ise yine Allah'tır:

İlâhî çok olur ĥuluñ günâhı

İlâhî cümleñ sensin penâhı (3/3)

Varuben kime ricâ eyleyelüm

Senden ayru kime söz söyleyelüm (9/22)

Allah, ilmiyle tüm âlemi kuşatmıştır. Gücü her şeyin üstündedir. O varlığın cümlesine şâmildir:

‘İlm-i zâtıñla ihâta eylemişsin ‘âlemi

Zerre-varıñ ĥatre bârân yâ İlâhi'l-‘âlemîn (1/14)

Mu‘înüm ol idüp ‘avn u ‘inâyet

Ki sensin cümleye şâmil İlâhî (4/8)

Var olan ne varsa Allah yaratmıştır. Durmaksızın devinim içerisinde olan feleklerin yaratıcısı da O'dur:

Allah eflâki idüpdür bî-ķarâr

Ĥâlîķıdur cümleñ ol her ne var (5/5)

Allah kuluna en yakın olandır. Bundan şüphe duymamak gerekir:

Allah ey dil saña sendendür yakın

Gel bu nuķa [sen] gümân itme şaķın (5/11)

O, kulların hâllerini, yaptıklarını bilir. Gizli açık ne varsa Allah'ın bilgisi dâhilindedir:

Allah   âlim herkesin aķvâline

Zâtına nâzır ķuluñ a  mâline (5/12)

İlâhî her ne var elvân (u) eşkâl

Saña ma  lûm ķamuda gizlü her hâl (8/27)

Allah adı tüm isimlerin en yücesidir. Varlığın tümü O'nu işaret eder. Kâinatta olan ne varsa daima Allah'ı zikreder. Allah adını anarak yapılan dualar şüphesiz kabul görür:

Allah adıdur ķamu addan ulu

Anıñ ile cümle   âlem toptolu (5/1)

Allah adın zıkr ider her bir zebân

Ķâ'im anıñla zemîn (ü) âsumân (5/2)

Allah adı cümleñiñ sultânıdur

İns ü cinniñ âdem ‘ âlem cânıdur (5/3)

Allah adıyla münâcât eyleyen

Buldı bî-şek cümle hâcât isteyen (5/4)

İderler zıkrını dâ’im ne kim var

Zemîn ü âsumân enhâr İlâhî (7/33)

İnsanların, Allah’ın lutfuyla gönüllerinde ferahlık bulmaları da bu lutfu mazhar olamayıp korkuya ve sıkıntıya girmeleri de Allah’ın gücü sınırları içerisinde:

İlâhî cümleñiñ kabz u basîti

Yed-i zâtındadır ‘ âlem muhîti (8/2)

Allah’ın tüm sıfatları O’nun güç ve kudret sahibi olduğunu bildirir:

İlâhî her şıfat ile Mübînsin

Çaviyy ü Kâdir ü Nâfi‘ Metînsin (8/3)

Cümleye hayat veren, yaratılmışları rızıklandıran, gerçek yapan, asıl işleyen Allah’tır. Bunu bilenler inkâr etmezler:

İlâhî ins ü cin ile tuyûruñ

Viren sen rızqını mâr ile mûrîñ (8/8)

İlâhî cümleñiñ sensin hayâtı

Humâtı fi‘l ile zât u şıfâtı (8/9)

Ḥakîkî fâ' il-i muṭlak özündür

Bilen itmez bunu inkâr İlâhî (7/36)

İnsanlara zor olan ne varsa Allah için kolaydır:

Benim her müşkilim ḥâll it ' aṭâ kıl

Saña âsân ḳamu müşkil İlâhî (4/29)

Allah hidayete eriştiredir. Gurbî de Allah'tan, geceyi ve gündüzü bu inancında kendisine delil kılmasını ister:

Sensin ol Hâdî hidâyet ḳıl delîlim rûz (u) Şeb

İtdükçe bunda cevelân yâ İlâhî'l-âlemîn (1/37)

2.2.1.2. Peygamberler

Gurbî, başta son peygamber Hz. Muhammed olmak üzere *Kur'an*'da adı geöen tüm peygamberleri zikrederek münâcâtta bulunmuştur. Bir beyitte ise bunun sebebini Şöyle belirtmiştir:

Nebîlerle velîler ḫürmetine

Didiñ sen çün baña yalvar İlâhî (7/22)

Şair bazı peygamberleri mucizeleri veya bazı sıfatlarıyla anarken bazılarının sadece ismini zikretmiştir. Eserde adı geöen peygamberler, peygamber oluş sıralarına göre incelenmiştir.

Hz. Âdem: *Kur'an-ı Kerim*'de bazı peygamberler için "ulü'l-azm" tabiri kullanılır. Sözlükte "sabırlı, gayretli ve kararlı kimseler" demektir. Bu peygamberler Hz. Muhammed, Nûh, İbrâhim, Mûsâ ve İsâ'dır (Aruçi, 2012, s. 294-295). Bu peygamberlerin her birinin ayrı sıfatları vardır. Hz. Âdem'in unvanı da "Safiyu'llah"tır. Şair, Hz. Âdem'i bu sıfatıyla birlikte zikretmiştir. Ayrıca Hz. Âdem'in hata edip cennetten kovulması ve pişmanlıkla tevbe etmesi olayına da telmihte bulunmuştur:

Atamız Âdem şafi ‘ işyânına Dâvûd ile

Bu ‘ özl ile ol i‘ tirâf itdükleri ikrâr için (2/10)

Bazen de Hz. Havva ile birlikte anılmıştır.

Îlâhî Âdem ü Havvâ haqıyçün

Dağı muhliş olan ebnâ haqıyçün (10/7)

Hz. Nûh: Hz. Nûh, uzun yıllar kavmini tevhîde davet etti. Ancak çok az insan onun çağrısına kulak verdi. Diğerleri onunla dalga geçtiler, kendisine eziyet ettiler. Sonunda üzüntü içinde kavmine beddua etti. Bu bedduası kabul oldu ve Allah’tan gemi yapması için kendisine emir geldi. Gemi yapımının bitmesiyle bir tufan geldi. Ona inananlarla beraber her çeşit hayvandan birer çift gemiye alındılar. Altı ay süren yağmurlarda gemidekilerin dışındaki herkes helâk oldu. Bu olaydan sonra insanlar, Hz. Nuh’un gemiye binen üç oğlundan türedi (Cevdet, 2011, s. 27-28). Şair de Nuh tufanı olarak bilinen bu olayları beyitlerine taşımış ve Nuh’un gemisinin su yüzünde geçirdiği nihayetsiz zaman hürmetine dilekte bulunmuştur:

Nûh tûfânıyla keştî nice dem hem ol zamân

Şu yüzünde bî-nihâyet itdüğü imrâr için (2/13)

Hz. İbrâhim: Hz. İbrâhim, yıldızlara tapan Bâbil kabilesine peygamber olarak gönderilmiştir. Kavmi onun tevhîde çağrısına karşılık vermediği gibi, Bâbil meliki Nemrud onu ateşe attırmıştır. Ancak Allah, Hz. İbrâhim’in yanmasına müsaade etmemiş¹² ve bir mucize olarak ateş gül bahçesine dönüşmüştür (Köksal M. , 2019, s. 19-20). Şair de Nemrud’un yaktığı ateşin gül bahçesine döndüğü bu mucizeye değinir. Kendisinin de Nemrud’a karşı Hz. İbrâhim tarafında olduğunu belirterek onun kurtulduğu gibi kendi kurtuluşunu ister:

Milletinden olmuşım [ben] Hâzret-i İbrâhimiñ

Nâr-ı Nemrûd içre aniñ gördüğü gülzâr için (2/20)

¹² Bakınız. Enbiya, 21/ 69. “ Biz de: Ey ateş, İbrahim’e serin ve esenlik ol, dedik.”

Hz. İsmâil: Hz. İbrâhim gördüğü bir rüya üzerine oğlu Hz. İsmâil'i kurban etmesi gerektiğini söyleyince Hz. İsmâil bu duruma hiç itiraz etmemiş, “Babacığım sana emrolunanı yap! İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.” diyerek eşsiz bir teslimiyet örneği sergilemiştir (Köksal M. , 2019, s. 186-191). Şair, bu durumu kişinin nefsinin Allah'a kurban etmesi şeklinde ifade eder. Hz. İbrâhim ve Hz. İsmâil'in Allah aşkı uğruna bu teslimiyetleri hürmetine niyazda bulunur:

Seniñ ‘ aşkına kişi nefsi qurbân

Ol İbrâhim (ü) İsmâ‘ il İlâhî (4/22)

‘ Aşkına qurbân olan İsmâ‘ ilin bî-reyb ü şek

Ol dem içre anıñ için darb-ı pîr aḥcâ[r] için (2/21)

Hz. Yûsuf: Hz. Yûsuf, Mısır Azîzi'nin eşinin kendisiyle birlikte olma isteğini “Allah'ın emrine uygun değil!” diyerek reddedince iftiraya uğramış ve zindana atılmıştır. Bir müddet sonra gerçekler ortaya çıkmış, hapsediği yerden önemli işlerin başına geçmek üzere kurtulmuştur (Köksal, 2019, s. 280-292). Şair, Hz. Yûsuf'tan bu hapsedilme vesilesiyle bahsetmiştir:

Hem daḥı Elyes‘ a vü Zül-kifl- i Ya‘ qûb-ı Nebî

Ḥazret-i Yûsufunı ḥabs itdügiñ ol dâr için (2/17)

Hz. Eyyûb: Dimeşk (Şam) dolaylarında çok zengin biri olan Hz. Eyyûb, tüm mallarını kaybetmiş, ağır hastalıklara yakalanmış, yanına kimse yanaşamayacak şekilde vücudunu kurtlar sarmıştır. Ancak, o tüm bu sıkıntılara rağmen sabır ve ibâdetle kusur etmemiştir. Allah da ona sağlığını ve mallarını bağışlamış, dünya ve âhiret saadeti vermiştir (Cevdet, 2011, s. 27-28). Şair, Hz. Eyyûb'un başından geçen bu olayları andığı şu beyitte, onun hastalıktan Allah'ın lütfuyla kurtuluşuna işaret ederek dua eder:

Ḥazret-i Eyyûba sen luḫfiñla iḥsân eylediñ

Şol ‘ aḫâ olan aña bîmâr ile tûmâr için (2/12)

Hız. Mûsâ: Hz. Mûsâ ailesiyle bir yolculuk sırasında, gecenin karanlığında bir ateş görmüş ve ailesine beklemelerini söyleyerek biraz kor elde edebilmek umuduyla gördüğü ateşe doğru gitmiştir. Fakat o gördüğü ateş değil, Allah'ın nurudur. O gece Hz. Mûsâ, Allah ile konuşmuştur (Köksal M. , 2019, s. 25-28). Hz. Mûsâ'nın başından geçen bu olayları şair dizelerine taşımış ve orada görülen nur hürmetine niyazda bulunmuştur:

Mısr-ı dilde râh ile Tûr-ı Sînâsında ol

Söyleşüp Mûsâ Kelîmiñ gördüğü ol nâr için (2/14)

Hız. Yûnus: Hz. Yûnus, kavmi Allah'a tevbe ettiği hâlde onları bırakmış ve şehirden uzaklaşmıştır. Bindiği gemi gitmeyince, yolcular gemide bir günahkârın olduğunu söylerler. Hz. Yûnus bu günahkârın Rabb'inin emrinden kaçan kendisi olduğunu söyleyerek gemiden atlar. Allah'ın bir mucizesi olarak bir balık, vücuduna hiç zarar vermeden onu yutar ve rivayetlere göre üç, yedi veya kırk gün sonra bir kıyıya bırakır. Hz. Yûnus balığın karnında iken "Senden başka hiçbir İlah yoktur! Seni tenzih ederim. Gerçekten ben haksızlık edenlerden oldum!" diyerek tesbih ve niyazda bulunur (Köksal M. , 2019, s. 147-159). Şair, Hz. Yûnus'tan balık karnında yaptığı bu zikri hatırlatarak bahseder:

Hem dağı Şît-i nebî vü baır-i dünyâ içre ol

Bu na' tiñi tende Yûnus kılduğı ezkâr için (2/11)

Hız. Zekerıyyâ: Hz. Zekerıyyâ'ya düşmanlık besleyen İsrailoğulları'nın elebaşları, bir iftirayı bahane ederek onu takip etmiş ve تنها bir yerde sıkıştırmışlardır. Zaten yaşlı olan Hz. Zekerıyyâ, onların niyetlerini anlayıp kaçmaya çalışırken bir ağacın; "Ey Allah'ın resûlü, bana gel!" dediğini duyar. Ağaç yarılr ve ağacın içine girer. Ancak şeytan onun eteğinin bir parçasının ağacın dışında kalmasını sağlar. Bu durumdaki tuhafıktan şüphelenen düşmanları ağacı ortadan keserler. Ağaçla birlikte kesilen Hz. Zekerıyyâ da orada şehit olur (Komısyon, 2014, s. 275). Derviş Ahmed Gurbî, Hz. Zekerıyyâ'nın girdiği ağaçtan bahsederek bu olaya değinir. Bu ağaç hakkı için Allah'a yalvarır:

Ol Süleymân ile Yahyâ hem biri İshâk anıñ

Hem daħı İşâ Zekeryâ girdügi eşcâr için (2/18)

Hiz. İşâ: Klasik şiirimizde, ‘ulu’l-azm’ peygamberlerden olan Hiz. İşâ’nın birçok mucizesi vardır. Bunlardan biri de yaratılış yönüyle diğer insanlardan farklı olmasıdır. O, Rûhu’l-Kudüs’ün nefesiyle yaratılmıştır. Bu vesileyle kendisine Rûhullâh denilir (Kiraz, 2014, s. 264-268). şair, Hiz. İşâ’yı bu özelliğine işaret ederek zikreder:

Rûhuñ ol ‘ İşâ ki ĥod sen mişl-i âdemdir didiñ

Ol hevâ-yı ‘ aşkıñ ile gezdügi eşvâr için (2/15)

Hiz. Muhammed: Allah âlemleri ve ilk insan olan Hiz. Âdem’i yaratmadan önce Hiz. Muhammed’in nurunu yaratmıştır. Yarattığı her şeyi de onun hürmetine yaratmıştır:

Allah en evvel Muĥammed nûrunı

Yaradup ĥıldı müzeyyen nûrunı (5/7)

Allah anıñcün yaratdı ‘ âlemi

Var idüp Ĥavvâdan evvel Âdemi (5/8)

Allah Aĥmed ĥaĥķına *levlâkedür*¹³

Olmaz idi olmasa *eflâkedür* (5/9)

Hiz. Muhammed İlâhî ilimlerin kaynağı, kusursuz bir kâmil insan örneğidir:

Ma‘ den-i ‘ ilm-i ledünnî kân-ı sırr-ı *men ‘aref*¹⁴

Ol Muĥammed Muştafâdur ol ulu dîdâr için (2/22)

¹³ “Levlâke levlâk lema ĥalaķtül eflâk” (Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım) hadisine telmih yapılmıştır. El-Elbânî, *Silsiletü’l-Eĥâdîse’z-Zaifê ve’l-Mevzûa I* (Dimeşk. :1384/1965), 7.

¹⁴ “Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu” (Kişinin, Allahü Teâlâ’yı tanınması, kendi nefsinin tanınmasına bağlıdır ve nefsinin tanıyan, Rabb’ini de tanır.) İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzilü’l-İlbâs ‘ammâ İştehere mine’l-Eĥâdîsi ‘alâ Elsineti’n-Nâs* (Beirut:1351), 262.

Hz. Peygamber'in her sözü ve davranışı delillidir. Onda uydurma hiçbir şey bulunmaz. Onun ümmeti de hep iman sahibi kimselerdir:

Allah anı ehl-i bürhân eyledi

Ümmetiñ hep şâhib-îmân eyledi (5/10)

Allah, Hz. Muhammed Mustafa'nın güzelliğini *Kur'an*'la haber vermiştir:

İrişirdiñ cemâl-i Muştafâ

Bize *Qur'an* ile aḥbâr İlâhî (7/32)

Hz. Muhammed, Allah'ın sevgilisidir. Allah, onun ümmetine ulu *Kur'an*'ı ihsan etmiştir:

Ḥabîb-i Ḥaḳ Muḥammed ümmetine

Ḥudâniñ uludur iḥsânı *Qur'an* (6/2)

Şair, Hz. Peygamber'in sünnetine uyanlara da dua eder:

İlâhî her kim Aḥmed sünnetine

İlâhî uyar irgür vuşlatına (3/17)

Derviş Ahmed Gurbî, Hz. Muhammed hürmetine cehennem azabından kurtulmayı, lütuf ve ihsanlara mazhar olmayı, ilim sahibi olmayı, Allah'a daha yakın olmayı talep eder:

Ol Ḥabîbiñ Aḥmed ü Maḥmûd Muḥammed ḥürmetiçün

Yirimizi itme nîrân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/4)

Ḥabîbiñ ḥürmetiçün sen kerem kııl

Olam 'ilminde ben fâzıl İlâhî (4/10)

İlâhî ḥürmeti içün ḥabîbiñ

Diğer Peygamberler: Eserde herhangi bir mucizesi veya bilinen bir özelliğiyle anılmadan, sadece ismi zikredilerek dualara vesile kılınan peygamberler şunlardır:

Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Lût, Hz. İshâk, Hz. Yakûb, Hz. Şuayb, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân, Hz. Zilkifl, Hz. Hızır, Hz. Elyesa, Hz. Yahyâ, Hz. Şît, Hz. Cercîs, Hz. Uzeyr ve Hz. Lokmân.

2.2.1.3. Diğer Dinî Şahsiyetler

Klasik Türk şairleri münâcâtlarında Allah rızasına erişebilmek umuduyla başta dört halife olmak üzere sahabe-i kiramı, mezhep imamlarını ve Allah'ın velî kullarının adlarını zikretmişlerdir (Koçin, 2011, s. 114). Gurbî de dua ederken bazı önemli isimlere yer vermiştir. Bu isimler şunlardır:

Hz. Havvâ :“İlk kadın, Hz. Âdem'in zevcesi ve insan neslinin annesidir” (Harman, 1997, s. 542). Şair iki yerde anmıştır:

Allah anıñçün yaratdı   âlemi

Var idüp  avvâdan evvel Âdemi (5/8)

İlâhî Âdem ü  avvâ  aıyçün

Daı mulış olan ebnâ  aıyçün (10/7)

Hâbil-Kâbil: Hz. Âdem ile Hz. Havvâ'nın ilk iki oğullarıdır (Harman, 1996, s. 376). Hâbil-Kâbil hadisesi *Kur'an-ı Kerim*'in Maide suresinde isim verilmeden nakledilir (Maide, 27-31). Ayetlerden anlaşıldığına göre ikisi de Allah'a birer kurban sunmuşlardır ancak Hâbil'den kabul edilmiş, Kâbil'den kabul edilmemiştir. Kurbanı kabul edilmeyen Kâbil, içindeki dünya hırsıyla kardeşinin kanına girerek onu şehit etmiştir. Gurbî, Kâbil'in dünyaya tamah ettiğini, bunun nedenini ise anlayamadığını belirtir:

ama  kıldı neden âyâ ki bilmem

Öziñ dünyâ için Kâbil İlâhî (4/25)

Hâbil'in ise Allah rızasına uygun yaşadığı için şehit olduğunu söyler:

Rızâ râhında dâ'im olduğün

Şehîd oldı velî Hâbil İlâhî (4/26)

Îşâ: “Îşâ”, Hz. Zekeriyâ'nın hanımıdır. Harun soyuna mensup dindar bir kadındır. Aynı zamanda Meryem'in akrabasıdır (Aydın, 2013, s. 210). Şair onu Hz. Zekeriyâ ile birlikte anar:

Ol Süleymân ile Yahyâ hem biri İshâk anıñ

Hem dağı İşâ Zekeryâ girdüğü eşcâr için (2/18)

Hız. Ali: Klasik Türk edebiyatında dört büyük halifeden olan Hz. Ebubekir sadakat ve cömertliği, Hz. Ömer adaleti, Hz. Osman hilmi ve edebi, Hz. Ali ise ilim ve şecaati ile anılır (Koçin, 2011, s. 114). Gurbî'nin eserinde dört büyük halifeden sadece Hz. Ali'nin adı geçmektedir. Diğer sahabelerin adına rastlanmamaktadır.

Edebiyatta Hz. Ali ile ilgili birçok ayet ve hadis kullanılır. İsim ve künyeleri, lakap ve sıfatları, şahsî özelliklerine dayandırılan remizler, onunla ilgili eşya ve mekânlar da edebiyatta çok geniş bir yer tutar.¹⁵

Hız. Ali edebiyatta “Emirü'l-Mü'minîn, İmam, Merd, Vasî, Yâr, Velî, Leysullah, Şîr, Şîr-i Hudâ, Şîr-i Yezdân, Murtezâ, Haydâr-ı Kerrâr, Aliyyü'l-Murtezâ, Aliyy-i Âlî, Şâh, Şâh-ı Merdân, Şehîd-i Mihrâb, Bâb-ı İlm” gibi birçok sıfatla anılmıştır (Kiraz, 2017, s. 139-150).

Gurbî de eserinde Hz. Ali'yi bir ayetle ve “Aliyyi'l-Murtezâ, Haydâr-ı Kerrâr, Şâh” sıfatlarıyla birlikte anmıştır:

Âyet-i kul *innemâ*¹⁶ didiñ o şâhiñ şânına

¹⁵ Detaylı bilgi için bakınız: Meliha Yıldırım Sarıkaya, “Türk İslam Edebiyat'nda Hz. Ali”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2004).

¹⁶ “Evlerinizde ağırbaşlı bir şekilde oturun. Eski cahiliye dönemindeki gibi kırılarak her türlü cazibinizi sergilemek üzere, sokaklara dökülmeyin. Namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekatınızı verin, Allah'a ve elçisine itaat edin. Ey peygamberin ev halkı! Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Ahzab, 33/33).

Ol ‘Aliyyi’l-Murtezâdur Haydâr-ı kerrâr için (2/23)

Bi-ḥaḳḳı Aḥmed-i Muḥtâr İlâhî

Bi-‘aşkı Haydâr-ı kerrâr İlâhî (7/1)

Eserde “Allâh Allâh yâ Muḥammed yâ ‘Alî” redifli bir murabba da mevcuttur. Şair sekiz bend olan murabbasında redif olarak kullandığı bu zikrin faziletlerinden bahseder:

Diler isen nûr ile ger ṭolasın

İki ‘âlem içre maḳbûl olasın

Di bunı her bir murâdın bulasın

Allah Allâh yâ Muḥammed yâ ‘Alî (11/2)

Hız. Hasan - Hız. Hüseyin: Hız. Peygamber’in torunlarıdır. Hız. Fâtıma ile Hız. Ali’nin çocukları olup Hız. Hasan, Hız. Hüseyin’in ağabeyidir. Hız. Hüseyin Kerbelâ’da şehit edilmiştir (Fıḡlalı, 1998, s. 518). Gurbi, iki kardeşin ismini birlikte zikreder:

Cihân ‘Alî ile Muḥammed hem Hüseyin dü Hasan

Ca‘fer-i Şâdıḳ iki Mûsâ-yı sancaḳdâr için (2/24)

Ca‘fer-i Sâdıḳ: Soyu baba tarafından Hız. Ali’ye, anne tarafından da Hız. Ebu Bekir’e dayanan bir din büyüğüdür. İsnâaşeriyye’nin altıncı, İsmâiliyye’nin ise beşinci imamıdır. Ca‘ferî fikhının kurucusudur (Öz, 1993, s. 2). Şair, bir beytinde bu ismi anmıştır:

Cihân ‘Alî ile Muḥammed hem Hüseyin dü Hasan

Ca‘fer-i Şâdıḳ iki Mûsâ-yı sancaḳdâr için (2/24)

2.2.1.4. Melekler

Melekler, Allah'ın emirlerine tam itaat eden iyi nitelikteki ruhanî varlıklardır. Nurdan yaratılmışlardır (Özervarlı, 2004, s. 40). Farklı görevlerde, Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil gibi dört büyük melek ve bunlardan başka sayısız melek bulunmaktadır.¹⁷ Şair bu dört büyük meleği “adı belli melekler”, diğer melekleri ise bu meleklerle tabii melekler olarak ifade eder:

Adı bellü ol muşarreb dört melekler hem dağı

Anlara tâbi‘ ferîşteler kamu yek-pâr için (2/6)

Eserde şu meleklerin isimleri geçmektedir:

Cebrâil: Meleklerle ve peygamberlere İlahî emirleri ulaştıran vahiy meleğidir. Hz. Muhammed ile birlikte mîrac gecesinde, “Sidre” denilen yedinci kat semaya yükselmiştir (Yavuz, 1993, s. 202). Derviş Ahmed Gurbî bu olayı hatırlatarak Cebrâil'in adını anmıştır:

Dağı Sidreyle ‘arşın oldu başım

Mağâm-ı ûş o Cebrâ'il İlâhî (4/18)

Azrâil: Dört büyük melektendir ve can almakla görevlidir (Kılavuz, 1991, s. 350). Şair ölüm dolayısıyla Azrâil'in aklından hiç çıkmadığını, hep gözünün önünde olduğunu belirtir:

Dem-â-dem hâtırımdan gitmez aşlâ

Gözüm görmede ‘Azrâ'il İlâhî (4/21)

Mikâil: *Kur'an*'da adı geçen dört büyük melekten biri olan Mikâil, yer ve gök ordusunun reisi olup kâinat işlerini yürütmekle görevlidir (Cebeci, 2005, s. 45). Şair, Mikâil'i, yağmur yağdırmasını ima ederek bir beyitte anmıştır:

¹⁷ Meleklerle ilgili bazı ayetler için bakınız. Bakara, 2/30-34, 98, 102, 161, 176, 177; Âl-i İmrân, 3/18, 42, 45, 80, 87; Nisâ, 4/97, 166, 172; En'am, 6/8, 9, 50, 92; A'raf, 7/11, 20; Enfâl, 8/9, 12, 50; Hûd, 11/12, 31; Yûsuf, 12/31; Ra'd, 13/13, 23; Hicr, 15/7, 8, 28; Nahl, 16/2, 28; İsrâ, 17/40, 61-65; Enbiyâ, 21/26, 28; Furkan, 25/7; Secde, 32/11; Ahzâb, 33/43; Fâtır, 35/1; Sâd, 38/1-4, 71; Fussilet, 41/30-32; Zuhuf, 43/16-22, 60; Kaf, 50/17-19; Necm, 53/26; Hâkka, 69/17; Meâric, 70/1-4, Müddessir, 74/31; Nebe', 78/38; Fecr, 89/22, 23.

Döker dür-dâneler dâ'im zebânım

O yağmuru çü Mikâ'il İlâhî (4/27)

İsrâfil: Dört büyük melekten biri olan İsrâfil, kıyamet gününde sûra üflemekle görevli melektir (Cebeci, 2001, s. 180). Şair, bu göreviyle bağlantılı olarak meleğin adını zikretmiştir:

Ya şûruñ nefhi burnumdan 'ibâret

Değil mi söyle İsrâfil İlâhî (4/17)

Hârût-Mârût: *Kur'an-ı Kerim*'de adları geçen, Eski Mezopotamya'nın en büyük ve en ünlü şehri olan Bâbil'de insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir (Demirci, 1997, s. 262). Şair de bir beytinde bu iki meleği ve mekânlarını anmıştır:

Ferîşteler idi Hârût u Mârût

Mekân idindiler Bâbil İlâhî (4/24)

2.2.1.5. Şeytan

Şeytan, “hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helâke mâruz kalmış varlık” demektir (Çelebi, 2020, s.99). Şair, edebiyatta genelde “şeytan, şeyâtîn, iblîs, mel'ûn” şeklinde geçen şeytandan pek rastlanmadık bir ifadeyle bahseder. Şairin şeytandan “dîv-i sefid” (beyaz şeytan) olarak bahsettiği beyit şöyledir:

Sen ol dîv-i sefid virme fırsat

Baňa el urmasun câhil İlâhî (4/4)

Başka bir beyitte ise onun lanetlenmiş olduğunu, boş ve hükümsüz olduğunu belirten ifadeler kullanır. Allah'tan şeytanın elinden kendisini kurtarmasını ister:

Elüm al virme şeytân-ı la'îne

Kim oldur 'âtil u bâtil İlâhî (4/5)

Bir beyitte de şeytanı “nefs”le birlikte anar. Onların kendisine musallat olmaması için dua eder:

Sen bizi hıfzında tut kim olmasın bir dem bize

Kim musallağ nefis (u) şeytân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/5)

2.2.1.6. Kutsal Kitaplar

Şair, bir beytinde Allah'ın göndermiş olduğu dört kutsal kitaba işaret etmiş, eserinde *Kur'an-ı Kerim*'den detaylı olarak bahsederken diğerlerinin adını zikretmemiştir:

Allah indirdi semâdan dört kitâb

Emri tut nehyâden eyle ictinâb (5/6)

Kur'an: Gurbî, eserindeki bir şiirini “Hâzâ Ta'rif-i Qur'an-ı 'azîm Güft Dervîş Aḥmed el-Gurbî Bî-kâl Bî-murâd” başlığıyla yazmıştır. Başlıktan da anlaşıldığı üzere şiirinde *Kur'an-ı Kerim*'le ilgili bilgiler vermiş, *Kur'an-ı Kerim*'in faziletlerinden bahsetmiştir.

Rahmân'ın rahmetini isteyen *Kur'an* okumalıdır. Hz. Muhammed'in ümmetine *Kur'an*'ın ihsanı boldur. İnsanların kurtuluşu ondadır:

Elâ ey tâlib-i 'irfân-ı Qur'an

Oḡu bul rahmet-i Raḥmânı Qur'an (6/1)

Ḥabîb-i Ḥaḡ Muhammed ümmetine

Ḥudânîñ uludur iḥsânı Qur'an (6/2)

Cihân içre cemî'-i mü'minâtîñ

Şalâḡı dîn ile îmân-ı Qur'an (6/3)

Kur'an belâlara kalkandır:

Çazâ ile belâlar def' ine pür

Özine pîşe kıl kalkân-ı Çur'ân (6/4)

Cenneti isteyen onu temiz bir kalple, usulüne uygun bir şekilde okumalıdır. Cennette huri, gılman, Kevser Havuzu'ndan su içmek isteyen *Kur'an*'a yönelmelidir:

Ûlûş-ı kalb ile eyle tilâvet

Dilersen cennet ü rıdvânı Çur'ân (6/5)

Ri'âyet eyle tertîl ile dâ'im

Umarsan hûri vü gılmânı Çur'ân (6/6)

Şuvarur Havz-ı Kevserden Hağ için

Oğuyan 'aşkıla 'atşânı Çur'ân (6/12)

Kur'an'ı Allah'ın emrine uygun şekilde okuyanlar cehennem ateşinden kurtulur:

Hağ emriyle tilâvet eyleyenler

Def' eyler âteş-i nîrânı Çur'ân (6/11)

Kişi cahil olsa da *Kur'an*'a rağbet ettiğinde âlim olur. *Kur'an* insanın utanç duyacağı hâllerini gidereceği gibi nurunu da artırır:

İder dâna eger rağbet iderse

Riyâsız şübhesiz nâdânı Çur'ân (6/7)

Hiçâbîñ ref' ider nuruñ ziyâde

Kemâle irgürür insânı Çur'ân (6/13)

Kur'an'ı inkâr eden kişi her iki cihanda küçük düşer:

Haķır ü ĥor ider iki cihânda

Aña inkâr ider düşmân-ı Qur'ân (6/18)

Kur'an'ın sözleri, diğer tüm sözlerin sultanıdır:

Yedi iķlîme beñzer ġayrı sözler

Cemî' an sözleriñ sulţânı Qur'ân (6/10)

2.2.1.7. Ayetler

Bilindiği gibi *Kur'an-ı Kerim* insanlara yaşamlarını tanzim etmek üzere gönderilmiştir. Kulun Rabb'ine yakarışı, bir anlamda manzum duası olan münâcâtlar en başta *Kur'an*'dan beslenir. Bu sebeple yer yer *Kur'an*'dan iktibaslar yapılır, sure ve ayet adları anılır. Bazen ayetin tamamı, bazen bir bölümü bazen de ayetten sadece bir kelime alınarak iktibaslar yapılır. Bu iktibaslarda belirtilen ayetlerin hürmetine af istenir (Koçin, 2011, s. 101-103). Derviş Ahmed Gurbî de şiirlerinde ayet iktibaslarına başvurmuştur. Eserde geçen ayet iktibasları şunlardır:

men 'aleyha fân: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak” (Rahmân, 55/26).

Şûre-i Raĥmânuñ içre *men 'aleyha* ayetiñ

Oķudum senden sevâ *fân* yâ İlâhi'l-âlemîn (1/24)

irci'î: “Dön Rabbine, ondan razı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak” (Fecr, 89/28).

Fehm idelden *irci'î* âyâtını bî-reyb u şek

Açmışım ĥoş aña a' yân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/33)

küllü şey'in: “İşte bu Allah sizin rabbinizdir. O'ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O'na kulluk edin. O her şeye vekildir” (En'am, 6/102).

Dirlügiçün *küllü şey'in* oldı mâ-fazlıñ ile

Olmış iken cân bulan Hıydan hayat ezhar için

(2/9)

innemâ¹⁸: “Evlerinizde ağırbaşlı bir şekilde oturun. Eski cahiliye dönemindeki gibi kısıtarak her türlü cazibenizi sergilemek üzere, sokaklara dökülmeyin. Namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekâtınızı verin, Allah'a ve elçisine itaat edin. Ey peygamberin ev halkı! Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor” (Ahzab, 33/33).

Âyet-i kul *innemâ* didiñ o şâhñ şânına

Ol ‘Aliyyi’l-Murtezâdur Hıydar-ı Kerrâr için

(2/23)

isrâ: “Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir” (İsrâ, 17/1).

İlâhî leyle-i *isrâ* haqıyçün

O leyl içre olan ma‘ nâ haqıyçün

(10/5)

ke’l-füccâr : “İnananlarla iyi işlerde bulunanları, yeryüzündeki bozguncular gibi mi tutacağız, yahut çekinenlere, doğru yoldan çıkanlara ettiğimiz muameleyi mi yapacağız?” (Sad, 38/28).

Baña bildür beni bulam seni tâ

Cañime atma *ke’l-füccâr* İlâhî

(7/39)

ısbâh-ı fâlık: “Sabahı aydınlatan O’dur. Ve O, geceyi dinlenme zamanı, güneşi ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz ve alîm olan Allah’ın takdiridir (En’am, 6/96).

¹⁸ Ayetin Hz. Ali ile ilgisi için bakınız. Meliha Yıldırım Sarıkaya, “Türk İslam Edebiyatında Hz. Ali” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2004), 40-42.

İlâhî sensin ol *ışbâh-ı fâlık*

Ol Rabbi'l-âlemîn Allâhü Hâlık (8/1)

2.2.1.8. Hadisler

Terim olarak Hz. Peygamber'e nispet edilen söz ve davranış olan hadisler, münâcâtların *Kur'an*'dan sonra beslendiği ikinci temel kaynaktır. Ayet iktibaslarında olduğu gibi hadisin tamamı, bir bölümü veya hadisten sadece bir kelime alınarak iktibaslar yapılır. Derviş Ahmed Gurbî de yer yer hadis iktibaslarına başvurmuştur. Bu hadisler daha çok tasavvufî eserlerde görülen hadislerdir:

mûtu kable en temûtu : “Ölmeden önce ölünüz” (Aclûnî, 1933, s. 291).

Mûtu kable en temûtu menziliñ göster baña

Çalmayam bu âba ' atşân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/31)

hâsibûhüm kable en tuhâsebû: “ Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz” (Sahavî, 1956, s. 436).

Hâsibûhüm kable en tuhâsebû esrârını

Gösterüp sen köre merdân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/32)

men 'aref: “Nefsini bilen Rabbini bilir” (Aclûnî, 1933, s. 262).

Ma' den-i ' ilm-i ledünnî kân-ı sırr-ı *men 'aref*

Ol Muhammed Muştafâdur ol ulu dîdâr için (2/22)

levlâke”, “**eflâke**: “Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım” (Elbânî, 1965, s. 7).

Allah Aħmed haħķına *levlâkedür*

Olmaz idi olmasa *eflâkedür* (5/9)

2.2.1.9. Cennet ve Cehennem

Cennet: Şair, bir beyitte cennetten “cinân” ismiyle bahseder ve kendisine uyanların oraya girmesini talep eder:

İlâhî işbu ben kula uyana
İlâhî sen anı ir[dir] cinâna (3/14)

Cennete girmek isteyen salih bir kalple *Kur'an* okumalıdır:

Ḥulûş-ı kalb ile eyle tilâvet
Dilersen cennet ü rıdvânı Ḳur'ân (6/5)

Kur'an'ı, Allah için ve aşk ile okuyan cennetteki '**Kevser Havuzu**'ndan su içer:

Şuvarur Ḥavz-ı Kevşerden Ḥaḳ için
Oḳuyan 'aşkıla 'atşânı Ḳur'ân (6/12)

Hûri, cennet ehline hizmet edecek olan görevli melektir. **Gilman** ise cennetteki çocuklara verilen isimdir. Bir beyitte ikisi birlikte zikredilir:

Ri' âyet eyle tertîl ile dâ'im
Umarsan ḥûri vü ğilmânı Ḳur'ân (6/6)

Tûbâ cennette bulunan ve kökleri yukarıda, dalları aşağıda olan bir ağaca verilen isimdir. Şair, bir beytinde bu ağacı anar:

İlâhî Sidre vü Ṭûbâ ḥaḳıyçün
Daḥî dünyâ ile 'ukbâ ḥaḳıyçün (10/9)

Cehennem: Şair, cehennemden “nîrân, âteş-i nîrânı, caḥîm, nâr, nâr-ı caḥîm” ifadeleriyle bahseder.

Hz. Peygamber hürmetine ateşe atılmamayı arzu ettiği şu beyitte cehennem için “nîrân” ifadesini kullandığı görülür:

Ol Hâbîbiñ Aḥmed ü Maḥmûd Muḥammed ḥürmetiçün

Yirimizi itme nîrân yâ İlâhi'l-âlemîn (1/4)

Kur'an'ı Allah için okuyanlar kendilerini ateşten koruyabileceklerdir:

Ḥaḫ emriyle tilâvet eyleyenler

Def eyler âteş-i nîrânı Ḳur'ân (6/11)

Eğer Allah kulunu affetmezse, onun arkadaşı artık cehennem ateşidir:

Eger cânım ḥalâş itmez isen sen

Cehennem nârına yârân İlâhî (7/17)

Bir beyitte şair önce kendi özünü bulmayı, sonra Allah'ı anlamayı ister. Böylece cehennem azabından kurtulmayı umar. Bu beklentilerinin gerçekleşmesi için Allah'tan yardım bekler:

Baña bildür beni bulam seni tâ

Caḥîme atma *ke'l-füccâr* İlâhî (7/39)

Allah'ın birliğine inanan insanları ateşin yakmayacağını ifade eder. Allah'tan kullarına gazapla, öfkeyle bakmamasını, onları ateşe atmamasını ister:

İlâhî birliğine iden ikrâr

Yaḫar mı ol ḳuluñu ' acaba nâr (8/6)

Bize yâ Rabbi ğazabla baḫma

Ḥışm idüp nâr-ı caḥîme yaḫma (9/18)

2.2.2. Tasavvuf

Tasavvuf, Allah ile kul arasında ihsan olayının gerçekleşmesi ya da kula ihsan vasfını kazanmanın yollarını gösteren bir ilimdir (Cebecioğlu, 2009, s. 261). Derviş Ahmed Gurbî, şiirlerinde tasavvufî terimlere ve kavramlara yer vermiştir. ‘Ledün ilmi’ olarak da zikredilen tasavvufta aslanan kişinin kendisini bilmesidir ve bunun en güzel örneği de Hz. Peygamber’dir. Bu düşünceyi şair şu beyitte dile getirir:

Ma‘ den-i ‘ ilm-i ledünnî kân-ı sırr-ı men ‘ aref

Ol Muhammed Muşafâdur ol ulu didâr için (2/22)

Eserde geçen tasavvufî unsurlar şu şekilde tespit edilmiştir:

Vahdet-i Vücûd: “Varlığın birliği” demektir. Âlemin bir tek hakikat ve vücûddan ibaret olduğu görüşüdür. Allah âlemde mutlak ve tek olan varlıktır. Varlığı kendi zatındandır ve diğer varlıklara ihtiyaç duymaz. Varlığının başlangıcı ve sonu yoktur. Var olan her şey O’nun varlığına bağlıdır. O’nun varlığı olmadan eşyanın varlığı söz konusu olamaz. Hiçbir şey yokken O vardı. Tüm varlığı ortaya çıkaran da O’dur. Bu ortaya çıkış, müstakil bir vücûd olmayıp Hakk’ın vücud denizinin dalgaları mahiyetindedir. *Vahdet-i vücûd* ancak yaşanarak bilinir (Yılmaz, 2019, s. 283-297). Gurbî’nin şiirlerinde vahdet-i vücûd nazariyesini sıkça görüyoruz.

İkilikten geçerek “vahdet sarayına” erişebilenlerin “kâmil insan” olacağını ifade eder:

İkilikten geçübün varup serây-ı vahdete

İren oldu kâmil insân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn (1/26)

Allah’ın adı tüm adlardan yücedir, tüm âlemler O’nunla doludur. Tüm diller daima O’nun adını zikreder ve yer gök ne varsa O’nun sayesinde vardır:

Allah adıdır şamu addan ulu

Anî ile cümle ‘ âlem toptolu (5/1)

Allah adın zikr ider her bir zebân

Ûâ'im anıñla zemîn (ü) âsumân (5/2)

Kainattaki her şeyin yaratıcısı O'dur. Yaratılmış ne varsa da O'nun birliğine işarettir:

Yir ü gök ins (ü) cin dağı melâ'ik

Sen itdiñ halk idüp izhâr İlâhî (7/29)

‘ Adem diken hâcer eşcâr u eşmâr

Dağı hem bâğçe vü bâğlar İlâhî (7/30)

Bular hep birliğine[dir] işâret

Gül ü bülbül ile gülzâr İlâhî (7/31)

Allah'ın birliğine inanan kişiye cehennem azabının olmayacağını da belirtir:

İlâhî birliğine iden ikrâr

Yağar mı ol kuluñu ‘ acaba nâr (8/6)

Tecellî: Arapça bir kelime olan tecellî, “açık ve zâhir olmak” demektir. Gaybdan gelen ve kalpte ortaya çıkan nurlar için de tecellî ifadesi kullanılır (Cebecioğlu, 2009, s. 265). Bu nazariye de şairin eserinde rastlanan unsurlardandır.

Allah, kullarına yüzünü göstermeyi vaat etmiştir. Tasavvufta bu yüz “dîdâr” olarak bilinir. Şair de bu yüzü görmeyi talep eder:

Ûr-ı sînem içre âyâ görmege dîdârını

Ûolsa tañ mı gözlerüm kıan yâ İlâhî'l-‘ âlemîn (1/22)

Seniñ ‘ aşkıñ ismine Ğurbî

K'ola dîdâra ol vâsıl İlâhî (4/31)

Şair, suyun çok derinlerinde meydana gelen ve hesaba gelmeyecek kadar yüksek maddi değeri olan incilerin, Allah'ın tecellîsiyle olduğunu ifade ediyor:

Şol nazâr kim eylediñ sen lü'lü-i yek-dâneye

Andan izhâr itdügin bî-ka' r olan ebhâr için (2/2)

Allah, sıfatlarını kendisine perde yapmıştır. Kâmil insanlar sıfatlarındaki tecellîlerde O'nu görebilir:

Şıfâtıñ nûrunı zâtına perde

İdüpsin kim bilür kâmil İlâhî (4/16)

Allah, cemâlini kendisine yakın olan âşık kullarına gösterir:

İlâhî ' arz idensin cemâlin

Çamu ' uşşâkına kurb-ı visâliñ (8/5)

Vahdet-Kesret: Arapça bir kelime olan vahdet, “birlik” demektir. Gerçek manada bir olan Cenâb-ı Hak'tır (Cebecioğlu, 2009, s. 281). Kesret ise yine Arapça bir kelime olup “çokluk” demektir. Vahdetin zıddıdır. Varlıkların varlıklarını kendilerinden bilerek onları müstakil varlıklarla var görmektir. Mevcudatın varlığını, Allah'tan bilmeye de vahdet denir. Her varlıkta Allah'ın gücünü görmek, kesrette vahdeti görmek demektir (Cebecioğlu, 2009, s. 155). Şair, beyitlerinde vahdet-kesret ilişkisini işlemiştir.

Şair, aşağıdaki beytinde, var olan her şeyin yine O'nun varlığından var olduğunu ifade eder:

Sen çamu eyle murâdâtım müyesser hayr ile

Yâ İlâhî varlığından var olan her var için (2/40)

Yine var olan her şeyin Allah'ın varlığından bir parça olduğunu ifade ettiği beyit şu şekildedir:

Degil varında hiçbir zerre sensiz

Nedir yâ bunca bu şâmil İlâhî (4/14)

Aşağıdaki beyitte de var olan her şeyin yine Allah tarafından var edildiğini ifade eder:

‘ Aṭâ kı l nef i görsünler özimden

Seniñ var itdügiñ her var İlâhî (7/11)

Masivâ: Arapçada “başkası” anlamına gelir. Tasavvufta ise Allah'ın dışındaki her şey “masivâ” olarak ifade edilir. Bütün yaratılanları kapsar. Tasavvufta, gönül Allah'tan başka neyi severse, onun sevgilisi, hatta ilahı odur. Bu sebeple, kalpten masivâ putunun değiştirilmesi, sevginin hep Allah üzerinde yoğunlaşması büyük önem arz eder (Cebecioğlu, 2009, s. 173). Bu kavram Derviş Ahmed Gurbî'nin şiirlerinde çokça görülür.

Kâbil'in dünyaya neden meylettiğini anlayamadığını söylerken, aslında dünya sevgisinin boşluğunu anlatır:

Ṭama‘ kıldı neden âyâ ki bilmem

Öziñ dünyâ için Kâbil İlâhî (4/25)

Allah'tan nefsinin heva ve heveslerinden kendisini kurtarmasını diler:

Hevâ-yı nâ-sezâlardan bu nefsim

İdüben rahmeti kırtar İlâhî (7/16)

İki cihanda da kendisine Allah'ın yeteceğini, O'ndan gayrısını istemediğini belirtir:

Gerekmez gayrıñ aşlâ dü cihânda

Baňa bes olasın yârân İlâhî (7/19)

Allah'tan bu dünyaya ait olan sevgileri kalbinden söküp atmasını, hırs, kin, riyâ gibi insanı maneviyattan uzaklaştıran kötülüklerden uzaklaştırmasını talep eder:

Çıkar bu ħubb-ı dünyâyı gönülden

Belüre anda ħoş âşâ[r] İlâhî (7/25)

Ṭama‘ la ħırş u kibr ü kîni bizden

Gider gitsün yürek dağlar İlâhî (7/26)

Ḥased ile daḥı ‘ucb u riyâyı

Yoğ it [benden] gözüm ağlar İlâhî (7/27)

Daḥı **Dervîş** didirdiñ ḥalka

Mâ-sivâ ḥubbı gönülden ḳalka (9/29)

Fenâ-Bekâ: Fenâ, Arapça bir kelime olup “yok olmak, fâni olmak” anlamlarına gelir. Tasavvufî anlamıyla ise, kulun beşerî sıfat ve huylarını terkederek tam hâle gelip olgunlaşmasıdır. Terk edilen bu huy ve sıfatların yerini İlâhî huylar alır ki bu durum kişiyi Allah’a ulaştırarak tevḥîdin gerçekleşmesine vesile olur. Birkaç mertebesi bulunan fenânın son mertebesi de “fenâfillâh” makamıdır. Fenânın zıddı olan bekâ ise, “bir hâlde devam edip gitme, sona ermeme” anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî manada ise, “kulun Allah’ın her şeyin üzerinde olduğunu görmesi”dir. Bekâda kulun kendi nefsinin kötü yanlarından arınarak Allah’ın razı olduğu huylarla süslenmesi söz konusudur ki buna “bekâbillah” denir (Cebecioğlu, 2009, s. 139).

Şair de fenâdan kurtulup bekâyâ ulaşmayı ve arşı seyrân etmeyi arzu eder:

Ger bu fânîden ‘urûc itsem revâdur bâḳiye

Eyleyem tâ ‘arşı seyrân yâ İlâhî’l-‘âlemîn (1/25)

Bu geçici dünyada hayırlı işlerle işğal etmeyi ve Allah’tan cömertçe ihsanlar görmeyi umar:

Şâhid ü meşhûd olunca bu fenâda ḥayr ile

Sen ‘atâ ḳıl ‘ömre meydân yâ İlâhî’l-‘âlemîn (1/35)

Aşk: Arapçada ‘aşırı derecedeki sevgi’ anlamına gelen aşk, maddî ve mânevî şekillerde olur (Cebecioğlu, 2009, s. 24). Ruhu Allah’a vardırıan büyük kudret, Allah aşkıdır. Bu aşk insanları sevmek şeklindeki mecazî aşk değil, mutlak varlığı yani Allah’ı sevmek manasındaki hakikî aşktır. Zaten mecazî aşkın da hakikî aşkın da arkasındaki sebep aynıdır. Bir insan bir başka insandaki İlâhî güzelliğe vurulur, aslında onun vurulduğu güzellik Allah’ın güzelliğidir. O’nun varlıklardaki ve insanlardaki

akisleridir. Vücut ihtirası ve nefis hastalığı taşımayan beşerî aşklar da hakiki aşka götüren bir yoldur (Banarlı, 2004, s. 122-123). Aşk, Gurbî'nin şiirlerinde fazlaca zikrettiği kavramlardan biridir.

Allah aşkının şarabını içenler, içtikleri şarabın etkisiyle kendilerinden geçmişlerdir:

Nûş idelden ‘âşıkân ‘aşkın şarâbını seniñ

Oldılar sen cümle mestân yâ İlâhi'l-‘âlemîn (1/20)

Allah, âşık olan kullarını sever. Âşık olan kulun yolu Allah’adır:

Allah ‘âşık kullarıñ gâyet sever

‘Âşık olan ‘âkıbet aña erer (5/18)

Şair, Allah’tan aklını fikrini Allah aşkıyla doldurmasını istiyor. Aksi takdirde dostsuz kalacaklarını belirtiyor:

Bu ‘aql u fikrimi ‘aşkına düş it

Ki tâ olmaya(lar) bî-yârân İlâhî (7/18)

Yine âşık olmayı talep ettiği bir beytinde, Allah aşkının liyakat gerektirdiğini de ifade etmiş oluyor:

N’ola ger bizleri ‘âşık kılsan

‘Aşkınıñ nûruna lâyıq kılsan (9/21)

Bezm-i Elest/Bezm-i Ezel: Bezm, kelime anlamı itibariyle “meclis” demektir. Ruhlar âleminde, Allah’ın ruhlara sorduğu; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna ruhların; “Evet, sen bizim Rabbimizsin” (A’raf, 7/172) diye cevap vermeleri “bezm-i ezel” veya “elest bezmi” olarak bilinir ve edebiyatımızda oldukça sık kullanılır. Orada verilen sözün doğruluğunun sınanması için, Allah, ruhları bu imtihan dünyasına göndermiştir (Cebecioğlu, 2009, s. 37). Şair, bir beytinde insanların o mecliste verdiği sözü hatırlatır:

Mü’min ü şâdık muvahhid ‘âşık-ı şâbit-ka-dem

Şol ezel bezmindeki itdükleri güftâr için (2/27)

Râziye-Marziye: “Nefs-i râziye”, nefsin, kendisi ve başkaları hakkında tecellî eden kaza hükümlerinde hayır da olsa şer de olsa tereddütsüz teslim olup rıza gösteren makamıdır. *Kur’an*’daki: “Dön Rabb’ine, sen O’ndan razı olarak” (Fecr, 89/27) ayeti bu makama işaret sayılmaktadır. “Nefs-i marziye” ise Allah ile kul arasında rızanın müşterek bir vasıf olduğu, kullun Allah’tan, Allah’ın kuldun razı olduğu makamdır. Yukarıdaki ayetin devamı olan “Rabb’in de senden razı olarak” (Fecr, 89/28) hükmü bunu göstermektedir (Yılmaz, 2013, s. 236).

Gurbî de son nefesini kendini kaybetmeden, imanla, Allah’ın rızasını kazanmış olarak verebilmeyi arzu etmektedir:

Râziyât u marziyâta irgürüp âhîr nefes

Olmayam ol demde sekrân yâ İlâhi’l-‘âlemîn (1/34)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜSHANIN TANITIMI VE METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL

Nüshanın Tanıtımı

Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi,

Kot No: 19 Hk 2253/4

Müstensih: Molla Murad

İstinsah Tarihi:1216/1801

Yazı: Nesih Kırmısı

Ölçü: 172x117

120x70

Satır Sayısı: 9

Yaprak Sayısı: 77a-113b

Kağıt Çeşidi: Ay Filigran

Tezhip, Cilt Özelliği: Sırtlı siyah meşin üzerine desenli kağıt, kaplı mukavva, söz başları kırmızıdır.

Eser, 77a-113b varakları arasındadır. 77a'da müstensihin adı, tarih, eserin adı ve Arapça ayetler (Nâzîat, 79/8-14) yazılıdır. Şiirler 77b'den itibaren başlamaktadır. Toplamda on bir şiir mevcuttur. 1. şiir 77b-80a, 2. şiir 80a-85a, 3. şiir 85b-90a, 4. şiir 90a-93b, 5. şiir 93b-96a, 6. şiir 96a-98b, 7. şiir 98b-103a, 8. şiir 103a-106b, 9. şiir 106b-110a, 10. şiir 110a-111a, 11. şiir 111b-112b varakları arasındadır. 112b'nin son 3 satırı ile 113b varakları arasında bir muhabbet duası ve sırasıyla A'lâ (87/1-7), Bakara (2/148) ve Burûc (85/11-21) ayetleri vardır.

172x117-120x70 ebadında, ay filigranlı kağıt üzerine nesih kırmısı hatla yazılmıştır. Sayfalar sonradan numaralandırılmıştır. Bazı sayfalarda satır başlarında ve sonlarında süsleme amacıyla yapıldığı düşünülen kırmızı renkte küçük yuvarlaklar çizilmiştir. Şiir başlıkları kırmızı renklidir. 10 ve 11. şiirlerin başlıkları yoktur. Manzum bir eser olmasına rağmen 77b'den 85a'ya kadar olan kısımda satırlar birbirinin devamı şeklinde yazılmıştır. 77b 10 satır, 78a-80b 11 satır, 81a-113b 9 satırdır. 85b'den

110a'nın ilk 6 mısrasına kadar her satırda bir mısra, 110a'nın son 3 mısraından 111a'nın sonuna kadar her satırda iki mısra, 111b'den eserin bitimine kadarsa yine her satırda bir mısra olacak şekilde yazılmıştır.

Başı:

Sensin Allâh bize Raḥmân yâ İlâhi'l-âlemîn

Hem Raḥîm u daḥî Yezdân yâ İlâhi'l-âlemîn

Sonu:

Der ki Ğurbî 'âlemiñ dervîşiyem

Adım Aḥmed Bosnevî bir kişiyem

Bu mübârek erleriñ endîşiyem

Allah Allâh yâ Muḥammed yâ 'Alî

Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

* Her şiir numaralandırılmış, şiir numaraları şiir başlıklarının başına yazılmış, başlıkların altına gelecek şekilde de o şiirin aruz kalıbı konulmuştur. Başlığı olmayan iki şiirde (10 ve 11. şiirler) başlık kısmı boş bırakılmıştır.

*Şiirin ait olduğu varak numarası, ilgili satırın sağ tarafında köşeli parantez [ ] içerisinde belirtilmiştir.

*77b-85a varakları arasındaki şiirlerde, satırlar birbirinin devamı şeklinde yazılmıştır. Ancak çalışma sırasında bu bölüm beyitler hâlinde yazılmıştır.

*İkinci mısraı bulunmayan mısralar, tek kaldıkları dipnotta belirtilerek verilmiştir.

*Şiirlerde geçen mahlaslar kalın ve koyu renkte yazılmıştır.

*Okunamayan kelimeler ilgili yere resim olarak yapııştırılmıştır.

*Vezin gereği anlamı etkilemeyecek şekilde yapılan eklemeler köşeli parantez [ ] içerisinde yazılmıştır.

*Vezni bozan hece fazlalıkları ve hareke ile gösterilen bağlaçlar parantez ( ) içinde gösterilmiştir.

*Çevirisinden emin olunamayan kelimelerin yanına soru işareti (?) konulmuştur.

*Metinde ayet ve hadislerden yapılan iktibaslar eğik italik olarak yazılmıştır. Bu ayetlerin anlamları ile sure ve ayet numaraları, hadislerin anlamları ve buldukları kaynaklar dipnotta belirtilmiştir.

*Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış, bu isimlere gelen ekler apostrofla (') ayrılmamıştır.

*"Dal" ve "zel" harflerinde görülen ikili yazımda kafiye gerekliliği yoksa "dal" kullanılmıştır.

*Vokal ile biten bir kelimedden sonra yine vokal ile başlayan başka bir kelime geldiğinde vezin gereği vokallerden biri düşürülünce iki kelime birleşik yazılmış ve vokalin düştüğü yer apostrofla (') belirtilmiştir: k'ola (4/31).

*Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri şu şekilde gösterilmiştir:

آ : Â, â

و : Ū, ū

ى : Î, î

*Osmanlıca Türkçesinde kullanılıp da bugünkü alfabede bulunmayan harfler için aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء : ʿ

ث : Ṣ, ṣ

ح : Ĥ, ĥ

خ : Ħ, ħ

ذ : Ẓ, ẓ

ص : Ṣ, ṣ

ض : Ž, ž, Đ, đ

ط : Ṭ, ṭ

ظ : Ẓ, ẓ

ع : ʿ

غ : Ğ, ğ

ق : Q, q

ك : Ñ, ñ

*Allah kelimesi, muzafun ileyh olduğu durumlarda apostrofla (') ayrılmıştır. Ör. Ruhū'llâh gibi.

*Gerek noktalama gerekse harekeleme hatalarıyla yazıldığı tespit edilen kelimelerin doğru şekilleri yazılmıştır. Bu hatalar fazla olduğu için dipnotta gösterilmemiştir.

*Arapça ve Farsça ek, kelime ve terkiplerin imlâsında İsmail Ünver'in kaynakçada belirttiğimiz *Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* isimli çalışmasındaki önerilere bağlı kalınmaya çalışılmıştır.

3.1. METİN

Kâtib-i Hurûf Monlâ Murâd Sene H.1215/M.1800

[77a]

Risâle-i Münâcât

1

Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî

Kâtib el-Fuḡarâ Moñlâ Murâd H.1216/M.1801

[77b]

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Sensin Allâh bize Raḥmân yâ İlâhi'l-âlemîn
Hem Raḥîm u daḡı Yezdân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 2 Dergehine yüzümüz tutduḡ İlâhî cümlemiz
Senden umup luḡf (u) iḡsan yâ İlâhi'l-âlemîn
- 3 Her ne deñlü çoḡ olursa cürm ile işyânımız
Baḡma idüp afv (u) ḡufrân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 4 Ol Ḥabîbiñ Aḡmed ü Maḡmûd Muḡammed ḡürmetiḡün
Yirimizi itme nîrân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 5 Sen bizi ḡıfzında tut kim olmasın bir dem bize
Kim musallaḡ nefis (u) şeytân yâ İlâhi'l-âlemîn

- 6 Dergehine her ne kim kılsak recâ eyle kabûl
Bizi maħrûm itme bir ân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 7 Cümle maħlûquñ virirsin dâ'imâ maħsûdını
Kılsalar ger niçe 'işyân yâ İlâhi'l-âlemîn [78a]
- 8 Gerçi biz 'âşî günehkâr daħı mücrim kullarız
Bizdedir hep sehv (ü) nisyân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 9 Hâzretiñden kullarıña niçe niçe biñ kerem
Bir nefesde irer el'ân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 10 Lîk kul olan haťâsız olmağa mümkün degil
Saña yok müşkil hep yâ İlâhi'l-âlemîn¹⁹
- 11 Halk-ı 'âlem bildürür kim rahmetiñe şübhesiz
Yoқdurur hiç hadd (ü) pâyân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 12 Nefsümüzendir bizüm hâşâ cenâbıñdan degil
İtdüğimiz zâr (u) efgân yâ İlâhi'l-âlemîn

---

¹⁹ Mısrada vezin bozuktur.

- 13 Zâhir u bâtıında maḥfî yoḡ ey Pâdişâh²⁰
Âşikâre râz-ı pinhân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 14  İlm-i zâtıñla ihâta eylemişsin  âlemi
Zerre-varıñ kaçre bârân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 15 Bu ne demden muntazırdur ins (ü) ḡurbı vaşlına [78b]
Dûsitân aḡbâb (u) yârân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 16 Söylemek ḡâcet degildür cümle ma  lûmuñdurur
Yâr u aşḡâb ile cânân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 17 Herkesiñ vardur zamîri içre senden ḡâceti
Bir iki elbet nemek nân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 18 Bu faḡîriñ sen bilürsin dâ'imâ senden rızâ
Maḡlabıdur vir umar cân yâ İlâhi'l-âlemîn
- 19 Zâtıma zıkrıñ idindim her kederden bî-riyâ
Şevḡiñ ile şimdi ḡalkān yâ İlâhi'l-âlemîn
- 20 Nûş idelden   aşıḡân   aşḡıñ şarâbını seniñ

²⁰ Mısrada vezin bozuktur.

Oldılar sen cümle mestân yâ İlâhi'l-âlemîn

21 Her benî âdem olanlar mü'min olan cümlesi

Hâşıl itdi 'ilm (ü) 'irfân yâ İlâhi'l-âlemîn

[79a]

22 Tûr-ı sînem içre âyâ görmege dîdârını

Tolsa tañ mı gözlerüm kıan yâ İlâhi'l-âlemîn

23 Cûduñ irüp ben kûluna rûz (u) şeb olmaz 'aceb

Keşf olursa sırr-ı Kûr'ân yâ İlâhi'l-âlemîn

24 Şûre-i Raḥmânuñ içre *men 'aleyha*²¹ ayetiñ

Oḡudum senden sevâ *fân* yâ İlâhi'l-âlemîn

25 Ger bu fânîden 'urûc itsem revâdur bâkiye

Eyleyem tâ 'arşî seyrân yâ İlâhi'l-âlemîn

26 İkilikden geçûben varup serây-ı vaḡdete

İren oldı kâmil insân yâ İlâhi'l-âlemîn

27 Hîkmetiñle taḡrîre şıḡmaz bî-gümân²²

²¹ "men 'aleyha": "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak" (Rahman, 55/26).

²² Mısrada vezin bozuktur.

‘ Akl u fikrüm oldı hayrân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn

28 Pür kuşûr u aç (u) muhtâc u gedâdır her ne var

‘ İzzetiñ bâbında şâhân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn

[79b]

29 Bir nazarla eylediñ bunca selâtin-i cihân

Çullarıñdan mîr u mîrân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn²³

30 Her ne kim var enbiyâ vü mürselîn haqqıçün

Ben kuluñ kıl şâd u handân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn

31 *Mûtu kable en temûtû*²⁴ menziliñ göster baña

Çalmayam bu âba ‘ atşân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn²⁵

32 *Hâsibühüm kable en tuhâsebû*²⁶ esrârını

Gösterüp sen köre merdân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn

33 Fehm idelden *irci’î*²⁷ âyâtını bî-reyb u şek

Açmışım hoş aña a‘ yân yâ İlâhi’l-‘ âlemîn

²³ Bu beyitten sonra noktalar içinde “Mûtu kable en temûtû menziliñ” yazılıdır.

²⁴ “Ölmeden önce ölünüz”. İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzilü’l-İlbâs ‘ammâ İştêhere mine’l-Ehâdîsi ‘alâ Elsineti’n-Nâs* (Beyrut: 1351), 291.

²⁵ Der-kenâr: ‘atşân yâ ilâhe’l-‘ âlemîn

²⁶ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.” Muhammed b. Abdurrahman Sahavî, *El-Makâsidü’l-Hasene*. (Kahire, 1956), 436.

²⁷ “Dön Rabbine, ondan razı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak” (Fecr, 89/28).

34 Râziyât u marziyâta irgürüp âhîr nefes
Olmayam ol demde sekrân yâ İlâhi'l-âlemîn²⁸

35 Şâhid ü meşhûd olunca bu fenâda hayr ile
Sen 'atâ kııl 'ömre meydân yâ İlâhi'l-âlemîn

36 Her umûrumda baña sen eyle tevfiķiñ refiķ
Derdime sen eyle dermân yâ İlâhi'l-âlemîn

[80a]

37 Sensin ol Hâdî hidâyet kııl delîlim rûz (u) şeb
İtdükçe bunda cevelân yâ İlâhi'l-âlemîn

38 Hem penâh ile necâhım ola 'avniñ her zamân
Gülmesün tâ baña aķrân yâ İlâhi'l-âlemîn

39 Maķşadum hayr ile hâşıl eyle var iken 'aşķıñ
Cümle aķbâbımla yeksân yâ İlâhi'l-âlemîn

40 Nefsimi eyle müyesser zâtıñ içün eyleyem
Şâdıķâne saña ķurbân yâ İlâhi'l-âlemîn²⁹

²⁸ Der-kenâr: -yam ol demde sekrân yâ İlâhi'l-âlemîn

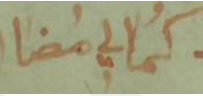
²⁹ Der-kenâr: Şâdıķâne saña ķurbân yâ İlâhi'l-âlemîn

41 **Dervîş Ahmed** bir uluñdur senden özge kimsesi

Yoğ cihânda sen sehâgân yâ İlâhi'l-âlemîn

2

Münâcât-1 Cân Münâcât-1 Dervîş Ahmed el-Ğurbî addesa'llâhu Sırrahu'l-

azîz Ona Hatt u Münâcâtdır

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1 Yâ İlâhî nûr-1 zât-1 Ahmed-i Muhtâr için

[80b]

Var olan andan dağı ol bir dür-i şehvâr için

2 Şol nazar kim eylediñ sen lü'lü-i yek-dâneye

Andan izhâr itdügin bî-ka' r olan ebhâr için

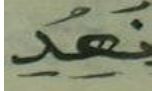
3 Ol yelin kim bahre emvâc itdi luţfuñ ile bağş

Andan arz u ebr u fevğ (u) devr iden devvâr için

4 'Arş (u) şu necm-i burc u sidre vü levh ü kalem³⁰

Kevşer u Tûbâ vü cennet içre hep dîdâr için

³⁰ Mısrada vezin bozuktur.

- 5 Leyle-i kâdr u berât u hem reğâ'ip cum' a vü
Mâh u şems ü anlar ile fark olan enhâr için
- 6 Adı bellü ol muqarreb dört melekler hem dağı
Anlara tâbi' ferîşteler kamu yek-pâr için
- 7 Mâlik-i nîrân ile rıdvân u a' râf u şîrât
Vaqt-i mîrânında vâkı' haşr u neşr ahrâr için [81a]
- 8 Ol mu' allak rahmetiñ deryâsı âbindan revân
Rûy-ı arza mu' tedil her kıatre-i emtâr için
- 9 Dirlügiçün küllü şey'in³¹ oldı mâ-fazlıñ ile
Olmış iken cân bulan Haydan hayât ezhâr için
- 10 Atamız Âdem şafi' işyânına Dâvûd ile
Bu özr ile ol i' tirâf itdükleri ikrâr için³²
- 11 Hem dağı Şît-i nebî vü baħr-i dünyâ içre ol [81b]
Bu na' tiñi tende Yûnus kılduğı ezkâr için

³¹ “İşte bu Allah sizin rabbinizdir. O’ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyleyse O’na kulluk edin. O her şeye vekildir” (En’am, 6/102).

³² Mısrada vezin bozuktur.

- 12 Hâzret-i Eyyûba sen luṭfîñla iḥsân eylediñ
Şol ‘aṭâ olan aña bîmâr ile tîmâr için
- 13 Nûḥ tûfâniyla keşti nice dem hem ol zamân
Şu yüzünde bî-nihâyet itdügi imrâr için
- 14 Mısr-ı dilde râh ile Tûr-ı Sînâsında ol³³
Söyleşüp Mûsâ Kelîmiñ gördügi ol nâr için [82a]
- 15 Rûhuñ ol ‘Îsâ ki ḥod sen mişl-i âdemdir didiñ
Ol hevâ-yı ‘aşkıñ ile gezdügi eṭvâr için
- 16 Şâlih (u) Cercîs Hûd (u) hem daḥı Lûṭ-ı Nebîyi
Hem Şu‘ ayb-ı nâm-dârîñ yâr-ı Hıẓr-ı yâr için
- 17 Hem daḥı Elyes‘a vü Zül-kifl- i Ya‘ kûb-ı Nebî
Hâzret-i Yûsufunı ḥabs itdügiñ ol dâr için
- 18 Ol Süleymân ile Yahyâ hem biri İshâk anıñ
Hem daḥı Îşâ Zekeryâ girdügi eşcâr için [82b]

---

³³ Mısrada vezin bozuktur.

- 19 Hem ‘Uzeyru didim ol Loqmân u İskender dağı
İtdügi Ye’cüc ile Me’cuce ol ecdâr için
- 20 Milletinden olmışım [ben] Hâzret-i İbrâhimiñ
Nâr-ı Nemrûd içre aniñ gördügi gülzâr için
- 21 ‘Aşkına kurbân olan İsmâ‘ iliñ bî-reyb ü şek
Ol dem içre aniñ için çarb-ı pîr ahcâ[r] için
- 22 Ma‘ den-i ‘ilm-i ledünnî kân-ı sırr-ı *men ‘aref*³⁴
Ol Muhammed Muştafâdır ol ulu didâr için
- 23 Âyet-i kul *innemâ*³⁵ didiñ o şâhıñ şânına [83a]
Ol ‘Aliyyi’l-Murtażâdır Hâydar-ı Kerrâr için
- 24 Cihân ‘Alî ile Muhammed hem Hüseyn dü Hasan³⁶
Ca‘ fer-i Şâdıq iki Mûsâ-yı sancaqdâr için
- 25 Kûşe-i vahdetde ‘uzlet eyleyenler ser-be-ser

³⁴“Nefsini bilen Rabbini bilir.” İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzilü’l-İlbâs ‘ammâ İştehere mine’l-Ehâdisi ‘alâ Elsineti’n-Nâs* (Beyrut:1351), 262.

³⁵ Evlerinizde ağırbaşlı bir şekilde oturun. Eski cahiliye dönemindeki gibi kırtarak her türlü cazibenizi sergilemek üzere, sokaklara dökülmeyin. Namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekatınızı verin, Allah’a ve elçisine itaat edin. Ey peygamberin ev halkı! Allah sizin üzerinizden her türlü çirkinliği ve kirliliği gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor (Ahzab, 33/33).

³⁶ Mısrada vezin bozuktur.

Şol hidâyet kılduğın her vâkıf-ı esrâr için

26 Nâr (u) bâd u âb u hâkiñ tılsımâtından gelen
Mağrib ü maşrıq şimâl ü hem cenûb ebrâr için

27 Mü'min ü şâdıq muvahhid ʿâşık-ı şâbit-ğadem [83b]
Şol ezel bezmindeki itdükleri güftâr için

28 Rûz şâ'im giceler kâ'im olanlar hürmeti
Hâkķı kim anlar rızâ âbiñ içre iftâr için³⁷

29 ʿÂbid ü zâhidle fâzıl ʿâlim ü ʿârif kamu
Cân (u) dilden her seherde olan istiğfâr için

30 Kâmil ü divâneler meczûb u meslûbü'l-fenâ
Şâm ʿişâ vü zuhre ʿaşr u kâ'im-i eşâr için [84a]

31 Hem yetim ü hem esir ü hem garib (ü) gurbete
İlde kılduğı efgân u vâh u zâr için³⁸

32 Hâzır u gâ'ib erenler için ey yâr-ı Hudâ

³⁷ Mısrada vezin bozuktur.

³⁸ Mısrada vezin bozuktur.

Yükrüşüben emrine itdükleri ılgâr için

33 Hızr-ı dil İlyâs olan çün hâcetim eyle kabûl

Ol ulü'l-elbâb olan hem ol ulü'l-ebşâr için

34 Ol erler haqqı kim anlarla tevfiķ³⁹

Evvel âhîr olmuş almış anlar ol inzâr için

[84b]

35 Ben seni bulmak için geydim libâs-ı fakrı hoş

Hırka-pûş oldum sevüp (?) Settâr sen Ğaffâr için

36 Sen serâbı kudsün ile ol maķâm-ı ünsine

Ben kılun hayr ile irgür vuşlat u dîdâr için

37   Abd-i **Ahmed**dür ki yâ Rab saña hod maĥfi degil

Maķşadımdur idesin raĥmet oķur yaz[ar] için

38 Çün sivâ-yı cünnedür ancak arada perdedâr

Çâk idüp ref eyle sen âyâ ne var ol zâr için

39 İşbu Ğurbî Dervîş **Ahmed** eyleye bî-had dilek

[85a]

Saña senden vuşlat ister eylemez inkâr için

³⁹ Mısradâ vezin bozuktur.

40 Sen kamu eyle murâdâtım müyesser hayr ile
Yâ İlâhî varlığından var olan her var için

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilât

41 Niyâzım budurur dâ'im bî-şebih ma' bûda
Oğyanlar münâcâtım yeridir hem maşşûda

42 Bu **Dervîş Ahmedî** dinle gelüp şâhid ile meşhûd
Erenler âşîk irip secde ile mescûda⁴⁰

43 Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilât
Hâkka yalvar bulasın nâr-ı cehennemden necât

3

Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî

[85b]

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

1 İlâhî çün saña kıldım inâbet
İlâhî tevbemi eyle icâbet

2 İlâhî sen mucîbü's-sâ'ilînsin
İlâhî sen delîlü'l-hâ'irînsin

⁴⁰ Der-kenâr: âşîk irip secde ile mescûda

3 İlahî çok olur kuluñ günâhı
İlahî cümleniñ sensin penâhı

4 İlahî ben saña tutdum ümîzi
İlahî kıl ganî rahmetle bizi

5 İlahî yüzümüz tutduk saña uş [86a]
İlahî bizi gönderme eli boş

6 İlahî hürmeti için habîbiñ
İlahî baña vir olam karîbiñ

7 İlahî kıl cemîc esrâra mahrem
İlahî sen beni ünsiñle hem-dem

8 İlahî saña tâlib kıl özimi
İlahî eyle aq kara yüzümi

9 İlahî gice gün budur niyâzım
İlahî kim kabûl ola namâzım [86b]

10 İlahî isterim senden riyâsız

İlahî lutfuna irem bahâsız

11 İlahî eyledim bî-ğad haşâlar

İlahî umarum her dem 'aşâlar

12 İlahî her bir âfetden selâmet

İlahî bula olduğum vilâyet

13 İlahî ben görüşdüğüm hep erler

İlahî görmesün bir dem kederler

14 İlahî işbu ben kula uyana

[87a]

İlahî sen anı ir[dir] cinâna

15 İlahî bende-i 'âciz kıluna

İlahî her uyan ersin yoluna

16 İlahî her tutan sözüm seniñçün

İlahî kıl aña rahmet aniñçün

17 İlahî her kim Aḥmed sünnetine

İlâhî uyar irgür vuşlatına

18 İlâhî kim ki Qur'ânı tilâvet

İlâhî ider aña kııl 'inâyet

[87b]

19 İlâhî her kıılan beş vaqt namâzı

İlâhî aña aç sen gizlü râzı

20 İlâhî her oruç tuta[n] faķîre

İlâhî ire vir ol dil-pezîre

21 İlâhî her ki[m] dilerse rızânı

İlâhî kendü hıfzında tut anı

22 İlâhî baña tevfiķini yoldaş

İlâhî eyle her hâlime hâldaş

23 İlâhî kibr ile kîni gözümden

[88a]

İlâhî sen gider ğayrı gözümden

24 İlâhî şaķla 'ucb ile ğasedden

İlâhî ğırş ırağ olsun ğasedden

25 İlâhî hayr olan eʿ âle irgür
İlâhî her bir ey aʿ mâle irgür

26 İlâhî t̂aʿ at et dâ'im yerimiz⁴¹

27 İlâhî fazlına aldı merâlim (?)
İlâhî sensin ancak her su'âlim

28 İlâhî her ricâmı sen revâ kıł
İlâhî derdime der[mân] ʿ aâ kıł

[88b]

29 İlâhî isterim senden seni ben
İlâhî bu murâdım vir baña sen

30 İlâhî bakma yüzüm arasına
İlâhî bak bu gönlüm yarasına

31 İlâhî sen duʿ â didiñ eyleñ
İlâhî her işiñiz baña söyleñ

32 İlâhî ben abûl idem buyurduñ

---

⁴¹ Bu mısra tektir.

İlâhî bizi ni' metle  oyurduñ

[89a]

33 İlâhî zâhir u bâtın u kerîmsin⁴²

34 İlâhî söylemek hâcet degildür

İlâhî saña ma' lûm bu ne dildür

35 İlâhî **Dervîş Ahmed** bir günehkâr

İlâhî ol  uluñ sen aña Ğaffâr

36 İlâhî diler 'afv ola ha ası

İlâhî ağ ola yûzi  arası

37 İlâhî dağı ister vâlideyniñ

İlâhî mağfîret  ıl ona deyniñ

[89b]

38 İlâhî d stlarıñ dağı diler hem

İlâhî c mle a bâb ile her dem

39 İlâhî a rabâ a  âb (u) yârân

İlâhî her kimi var ise yeksân

---

⁴² Bu mısra tektir.

40 İlâhî çok ' işyânı şağışla⁴³

İlâhî sen kıamusını bağışla

41 İlâhî dünyâ vü ' uqbâda mesrûr

İlâhî kııl kıamumuz añca mebrûr

42 İlâhî şol ulu şânıñ haqqıçün

[90a]

İlâhî fazl (u) ihsanıñ haqqıçün

43 Kimiñ virdi olur bu münâcât⁴⁴

Bulur ol her ne kim ister hâcât

4

Münâcât-ı Dervîş Aħmed el-Ġurbî

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Fe'ülün

1 Kıapuna geldim uş sâ'il İlâhî

Beni redd itme bî-hâşıl İlâhî

2 Eger kim nefsimi ben öldürürsem

Katında olurum kıatil İlâhî

⁴³ Mısrada vezin bozuktur.

⁴⁴ Beyitte vezin bozuktur.

- 3 Benim gönlüm bunaldıkça ıapuna
Kıomaz nefsim olur hâ'il İlâhî [90b]
- 4 Sen ol dîv-i sefide virme fırsat
Baña el urmasun câhil İlâhî
- 5 Elüm al virme şeytân-ı la'îne
Kim oldur 'âtıl u bâtil İlâhî
- 6 Baña tevfiğini her dem refik it
Yoluna olayım mâ'il İlâhî
- 7 Delil ü rehberim kılgıl hidâyet
Azuben olmayam zâ'il İlâhî
- 8 Mu'înim ol idüp 'avn u 'inâyet [91a]
Ki sensin cümleye şâmil İlâhî
- 9 Beni her kıanda olsam eyle şâdân
Mekânım ola hoş sâhil İlâhî
- 10 Hâbibiñ hürmetiçün sen kerem kııl

Olam ʿ ilminde ben fâzıl Îlâhî

11 Hem ihsân eyle kendü varlığında

Ol ʿ ilm ile olam ʿ âmil Îlâhî

12 Hıta itmek dilerse virme ruşsat

Gözümle ellerim yâ dil Îlâhî

[91b]

13 Çü birdir maşadı milletleriñ hep

Ne bunca naql ile nâkil Îlâhî

14 Degil varında hiçbir zerre sensiz

Nedir yâ bunca bu şâmil Îlâhî

15 Bilinmezdiñ eger kim olmasaydı

Bu nâr u âb (u) bâd u gil Îlâhî

16 Şifâtıñ nûrunı zâtına perde

İdüpsin kim bilür kâmil Îlâhî

17 Ya şûruñ nefhi burnumdan ʿ ibâret

[92a]

Degil mi söyle İsrâfil Îlâhî

- 18 Dağı Sidreyle ‘arşın oldu başım
Maqâm-ı ûş o Cebrâ’il İlâhî
- 19 Me‘ârif sırrı gâvrına irişmez
Cihânda degme bir ‘âqıl İlâhî
- 20 Didiñ gayrı olur âhir gümânsız
Bu sırdan her olan gâfil İlâhî
- 21 Dem-â-dem hâtırımından gitmez aşlâ
Gözüm görmede ‘Azrâ’il İlâhî [92b]
- 22 Seniñ ‘aşkına kişi nefsi qurbân
Ol İbrâhim (ü) İsmâ‘il İlâhî
- 23 İdüp maqbûl-i dergâh oldu anlar
Beni de nefse kııl ‘âdil İlâhî
- 24 Ferişteler idi Hârût u Mârût
Mekân idindiler Bâbil İlâhî

- 25 Tama^ç kıldı neden âyâ ki bilmem
Öziñ dünyâ için Kâbil İlâhî
- 26 Rızâ râhında dâ'im olduğıçün [93a]
Şehîd oldı velî Hâbil İlâhî
- 27 Döker dür-dâneler dâ'im zebânım
O yağmuru çü Mîkâ'il İlâhî
- 28 Murâdım budurur senden riyâsız
Vişâliñ kıl baña hâşıl İlâhî
- 29 Benim her müşkilim hâll it 'atâ kıl
Saña âsân kamu müşkil İlâhî
- 30 Gönülde fikr ü dilde gayrı zıkrım
Yoğ illâ olmuşam şâkıl İlâhî [93b]
- 31 Seniñ 'aşkıñ ismine Ğurbi⁴⁵
K'ola dîdâra ol vâşıl İlâhî
- 32 Bu **Dervîş Ahmed** olmak senden ister

⁴⁵ Mısrada vezin bozuktur.

Cemî' hayr işlere fâ' il İlâhî

33 Rumûzı sî vü dü harfi kaçîdem

Dile ilhâm ile nâzil İlâhî

5

Ey Zikru'llâh-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1 Allah⁴⁶ adıdur kamu addan ulu

Anıñ ile cümle ' âlem toptolu

[94a]

2 Allah adın zıkr ider her bir zebân

Ķâ'im anıñla zemîn (ü) âsumân

3 Allah adı cümleñiñ sultânıdur

İns ü cinniñ âdem ' âlem cânıdur

4 Allah adıyla münâcât eyleyen

Buldı bî-şek cümle hâcât isteyen

5 Allah eflâki idüpdür bî-ķarâr

Ĥâlıķıdur cümleñiñ ol her ne var

⁴⁶ Kelimenin ikinci hecesindeki uzatma işareti vezin gereği kaldırılmıştır.

- 6 Allah indirdi semâdan dört kitâb [94b]
Emri tüt nehyâden eyle ictinâb
- 7 Allah en evvel Muḥammed nûrunı
Yaradup kıldı müzeyyen nûrunı
- 8 Allah anıñçün yaratdı ʿ âlemi
Var idüp Ḥavvâdan evvel Âdemi
- 9 Allah Aḥmed ḥaqqına *levlâkedür*
Olmaz idi olmasa *eflâkedür*⁴⁷
- 10 Allah anı ehl-i bürhân eyledi
Ümmetiñ hep şâhib-îmân eyledi [95a]
- 11 Allah ey dil saña sendendür yaqın
Gel bu nuṭqa [sen] gümân itme şaqın
- 12 Allah ʿ âlim herkesin aḥvâline
Zâtına nâzır kuluñ a ʿ mâline

⁴⁷ “Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım.” El-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîse'z-Zaife ve'l-Mevzûa I* (Dımeşk. :1384/1965), 7.

13 Allah ıŖlâh eyleye eƒ âlimiz
Hem rızâsına dağı aƒ mâlimiz

14 Allah ide bize tevfiķiñ refiķ
Anıñ ile varalım toğrı tarîķ

15 Allah ƒ afv itsün bizim ƒ işyânımız [95b]
N'ola bağışlarsa kuşça cânımız

16 Allah eyler cümleye luƒ (u) kerem
Tañ mı olsa yirimiz bâđ-ı İrem

17 Allâh ƒ âşık kullarıñ ƒ âķıbet aña erer⁴⁸

18 Allah ƒ âşık kullarıñ gâyet sever
ƒ Âşık olan ƒ âķıbet aña erer

19 Allah insânı idübdür pâdişâh
Cümle eşyâ üstüne bî-iştibâh

20 Allah iş bu **Dervîş Ahmed** ƒ abdiñiñ [96a]

---

⁴⁸ Bu mısra tektir.

Rûz (u) şeb görmekte emriñ kaydınıñ

6

Hâzâ Ta'rif-i Qur'an-ı 'Azîm Güft Dervîş Ahmed el-Gurbî Bî-kâl Bî-murâd

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

1 Elâ ey tâlib-i 'irfân-ı Qur'an

Oğu bul rahmet-i Raḥmânı Qur'an

2 Ḥabîb-i Ḥaḳ Muḥammed ümmetine

Ḥudânıñ uludur iḥsânı Qur'an

3 Cihân içre cem' -i mü'minâtıñ

Şalâḫı dîn ile îmân-ı Qur'an

[96b]

4 Qazâ ile belâlar def' ine pür

Özine pîşe kıl kâlkân-ı Qur'an

5 Ḥulûş-ı ḳalb ile eyle tilâvet

Dilersen cennet ü rıdvânı Qur'an

6 Ri'âyet eyle tertîl ile dâ'im

Umarsan ḫûri vü ğilmânı Qur'an

- 7 İder dâna eger raġbet iderse
Riyâsız Şübhesiz nâdânı Çur'ân
- 8 Olupdur 'âlemî 'ilmiñ pür ider [97a]
Meh ü ħurŐîd ile tâbân-ı Çur'ân
- 9 Dilersen olmaġa sırrına vâkıf
Berü gel bir Őet ol mihmân-ı Çur'ân
- 10 Yedi iġlîme beñzer ġayrı sözler
Cemî' an sözleriñ sultânı Çur'ân
- 11 Ėaġ emriyle tilâvet eyleyenler
Def' eyler âteş-i nîrânı Çur'ân
- 12 Şuvarur Ėavz-ı Kevşerden Ėaġ için
Oġuyan 'aŐıla 'atşânı Çur'ân [97b]
- 13 Ėicâbîñ ref' ider nuruñ ziyâde
Kemâle irgürür insânı Çur'ân
- 14 Ėaġîġat gül-'izârında çiçekler

Açılmış bir gül-i handân-ı ur'ân

15 Eger var ise ' aqlıñ olı idüp cehd⁴⁹

Elinden düşmesün dâmân-ı ur'ân

16 Şerâbı lâ-yezâlîdir içerseñ

İçüben ol yüri mestân-ı ur'ân

17 ahâretsiz şaın bir dem yapışma

[98a]

Bula tâ cânıñ ol gufrân-ı ur'ân

18 Haır ü or ider iki cihânda

Aña inkâr ider düşmân-ı ur'ân

19 amu ' âşıqlarıñ rûz-ı ezelden

Olupdur ' ahd ile peymânı ur'ân

20 Daı şadıqlarıñ her bir mekânda

Muabbet birledir yârân-ı ur'ân

21 Bu **Dervîş Ahmed**iñ gönlünde âssa

Bu dem bil pürdür ol ' ummân-ı ur'ân

[98b]

---

⁴⁹ Mısrada vezin bozuktur.

Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Aḥmed el- Ğurbî Ḳaddese'llâhü Sırrahü'l-‘ azîz Gûyed

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

1 Bi-ḥaḳḳı Aḥmed-i Muḥtâr İlâhî

Bi-‘ aşkı Ḥaydâr-ı kerrâr İlâhî

2 Zünûbum ‘ afv eyle kerem kı1⁵⁰

Ki sensin Ğâfir ü Ğaffâr İlâhî

3 Yüzüm ḳarası ile her ‘ uyûbum

Yuyup irgür baña envâr İlâhî

4 Ḳamu cürmüm benim luḫf ile setr it

[99a]

Ki zâtındır seniñ Settâr İlâhî

5 Baña iḥsânıñ olsun her nefesde

İdem ismiñ ile güftâr İlâhî

6 Mu‘înim ol be-her fı‘l (ü) ‘ amelde

Rızânı kı1 baña eṭvâr İlâhî

⁵⁰ Mısrada vezin bozuktur.

- 7 Butûn u zâhirim eyle müzeyyen
Olam ben vâkıf-ı esrâr İlâhî
- 8 Hidâyet eyleyüben hem ‘inâyet
Yolunda olmayam esrâr İlâhî [99b]
- 9 Yüzim naşb eyle her bir hayra dâ’im
Kılup hayr ehline serdâr İlâhî
- 10 Ölince dünyâda iş bu kұлundan
Dirim incinmeye deyyâr İlâhî
- 11 ‘Aţâ kıl nef’i görsünler özimden
Seniñ var itdügiñ her var İlâhî
- 12 Naşîb eyle baña ahlâk-ı ahsen
Beni kıl hem-dem-i ebrâr İlâhî
- 13 Benim kıl dâ’imâ vird-i zebânım [100a]
Yüce esmâlarıñ ezkâr İlâhî
- 14 İşüm olsun hemân tã’at ‘ibâdet

Gice gündüz benim her bâr İlâhî

15 Yerimi eylegil bâb-ı tevekkül

Olam anda anâ' atkâr İlâhî

16 Hevâ-yı nâ-sezâlardan bu nefsim

İdüben rahmeti urtar İlâhî

17 Eger cânım alâş itmez isen sen

Cehennem nârına yârân İlâhî

[100b]

18 Bu 'aql u fikrimi 'aşına düş it

Ki tâ olmaya(lar) bî-yârân İlâhî

19 Gerekmez ayrıñ aşlâ dü cihânda

Baňa bes olasın yârân İlâhî

20 Her ehl-i meramet olana Ramân

Sen ol âhirlere ahhâr İlâhî

21 Kerem-kâr ile de ikrâm idersin

Velî câbirlere Cebbâr İlâhî

- 22 Nebîlerle velîler hürmetine [101a]
Didiñ sen çün baña yalvar İlâhî
- 23 Hıtağlardan ı ibâd ile bilâdı
Emîn olsun[n] Yeñibâzâr İlâhî
- 24 Ricâmız budurur ser-cümle senden
İraq olsun kamu ekdâr İlâhî
- 25 Çıkar bu hubb-ı dünyâyı gönülden
Belüre anda hoş âşâ[r] İlâhî
- 26 Tamaı la hırş u kibr ü kîni bizden
Gider gitsün yürek dağlar İlâhî [101b]
- 27 Hased ile dağı ı ucb u riyâyı
Yog it [benden] gözüm ağlar İlâhî
- 28 Saña yüz tutuben eyler niyâzı
Kamu şayru ile sağlar İlâhî

- 29 Yir ü gök ins (ü) cin dağı melâ'ik
Sen itdiñ ıalq idüp izhâr İlâhî
- 30   Adem diken ıacer eşcâr u eşmâr
Dağı hem bâğçe vü bâğlar İlâhî
- 31 Bular hep birliğine[dir] işâret [102a]
Gül ü bülbül ile gülzâr İlâhî
- 32 İriřdirdiñ cemâl-i Muřtafâ⁵¹
Bize Kıur'ân ile ağıbâr İlâhî
- 33 İderler zıkrini dâ'im ne kim var
Zemîn ü âsumân enhâr İlâhî
- 34 Çün itdiñ bendeye İslâm-ı rûzı
Bu dînde vir olam ağıbâr İlâhî
- 35 Kıamer şems ile yılduzlar ser-â-ser
Olup emriñ ile devvâr İlâhî [102b]
- 36 Hâkıķî fâ' il-i muılaķ özündür

⁵¹ Mısrada vezin bozuktur.

Bilen itmez bunu inkâr İlâhî

37 Ezelden men de bî-şek idim idi
Saña birsin diyü (ço) Kur'ân İlâhî

38 Gine şâdık kııl ol 'ahde beni sen
İdem bu dem dağı tekrâr İlâhî

39 Baña bildür beni bulam seni tâ
Cağîme atma *ke'l-füccâr* İlâhî⁵²

40 Beni saña kıilup dâ'im talebkâr [103a]
Arada koyma bir ağıâr İlâhî

41 Bu **Dervîş Ahmed** ister senden Allâh
Müyesser kııl göre didâr İlâhî

42 Olupdur işbu **Dervîş Ahmed** adı
Bulupdur Hâk rızâsında reşâdı

43 Oқuyanlar münâcâtım benim hoş

---

⁵²“İnananlarla iyi işlerde bulunanları, yeryüzündeki bozguncular gibi mi tutacağız, yahut çekinenlere, doğru yoldan çıkanlara ettiğimiz muameleyi mi yapacağız?” (Sad, 38/28).

İdeler hâşıl anlar her murâdı

8

Münâcât-1 Dervîş Aḥmed el-Ġurbî

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

1 İlâhî sensin ol *ıṣbâḥ-ı fâlık*⁵³ [103b]

O Rabbü'l-âlemîn Allâhü Ḥâlık

2 İlâhî cümleñiñ kabz u basîti

Yed-i zâtındadır 'âlem muḥîti

3 İlâhî her şıfat ile Mübînsin

Ḳaviyy ü Kâdir ü Nâfi' Metînsin

4 İlâhî rahmetiñdir bî-nihâyet

Saña toğrı baña sen kııl hidâyet

5 İlâhî 'arz idensin cemâlin⁵⁴

Ḳamu 'uşşâkına ḳurb-ı visâliñ [104a]

6 İlâhî birliğine iden iḳrâr

⁵³ “Sabahı aydınlatan O’dur. Ve O, geceyi dinlenme zamanı, güneşi ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, azîz ve âlîm olan Allah’ın takdiridir (En’am, 6/96).

⁵⁴ Mısrada vezin bozuktur.

Yağar mı ol kuluñu ‘ acaba nâr

7 İlahî her kim eyler saña inkâr

Olur mı ol kişiden dağı kâr

8 İlahî ins ü cin ile tıyûruñ

Viren sen rızkıñı mâr ile mûrıñ

9 İlahî cümleñiñ sensin hayâtı

Hûmâtı fi‘l ile zât u şıfâtı

10 İlahî luğf (u) ihsânına gâyet

[104b]

Bulunmaz faız (u) ‘ ilmine nihâyet

11 İlahî irgür âhîr birliğine

İkilikden berî olsun bu sene

12 İlahî çün irişdürdiñ bu çağa

Beni koyma düşem bu dem tuzağa

13 İlahî iş bu halkıñ rehberi kııl

Özim gâyra kul olmağdan beri kııl

- 14 İlâhî sen beni saña kul eyle
Gülistânında gönlüm bülbül eyle [105a]
- 15 İlâhî bu du‘âmı müstecâb it
Bu **Dervîş** kulunu ‘âlî-cenâb it
- 16 İlâhî zâhir ü bâtın haqîkat
Baña göster yüziñ sen bir tarîkat
- 17 İlâhî kıl bu nâsıñ muqtedâsı
Şerî‘ atle me‘ârif pişvâsı
- 18 İlâhî kendü hâlûñle mu‘ayyen
Özimi dâ’imâ eyle müzeyyen [105b]
- 19 İlâhî sen şifâtıñ ile mevşûf
Beni kıl cümle esrârıñ[a] ma‘rûf
- 20 İlâhî enbiyâlar hürmetine
Dağı hem evliyâlar hürmetine

- 21 İlâhî ‘âciz ü bî-çâre kemter
Bu **Dervîş Ahmed** ancak senden ister
- 22 İlâhî gice gündüzde recâsı
Sañadur ağ ola yüzi qarası
- 23 İlâhî sen kabûl eyle du‘âsın [106a]
Viren virdi viren hem sen devâsın
- 24 İlâhî sırrıñ iderken saña zır
Virürsin her ne kim isterse vâfir
- 25 İlâhî bir bilen zât u şifâtıñ
Hem dağı ol memât ile hayâtıñ
- 26 İlâhî ferdi maħrûm eylemezsin
Velî ‘aql-ı ma‘âşa söylemezsin
- 27 İlâhî her ne var elvân (u) eşkâl
Saña ma‘lûm kamuda gizlü her hâl [106b]
- 28 İlâhî söylemek hâcet degildür

Sözüm emriñledir ‘ âdet degildir

- 29 O kim Hâkdan diler şıdķ ile hâcât
Oķusıñ besdir aña bu münâcât

9

Du’âlar Münâcât-ı Dervîş Aḫmed el-Ġurbî Ḳaddesallâhü Sırrahü’l-‘ azîz

Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilâtün / Fe‘ ilün

- 1 Cürmüm ‘ afv eyle eyâ Rabb-i Raḫîm
Çün özüñdür bize luḫfu ey Kerîm

- 2 ‘ Arz idem ḫâlimi âyâ kime ben
Var iken hep bilici ḫâlimi sen

[107a]

- 3 Her günâhımıñ olup mu‘ terifi
Ḥâzretinden umup ‘ izz ü şerefi

- 4 Baña bir ğayrı kapu yok varacaķ
Kendü zâtına özim yalvaracaķ⁵⁵

- 5 Beni sen eyle hidâyet rehine
Kim yüzimiz uravuz dergehine

⁵⁵ Bu mısradan sonra noktalar içinde “Fi‘ l ü a‘ mâl ile“ yazılıdır.

- 6 Fi'1 ü a' mâl ile aqvâlimizi
Senden ayru bile kim hâlimizi
- 7 Her ne deñlü ise ' işyânım çok [107b]
Raḥmetiñ baḥrına hem gâyet yok
- 8 Fa'z l u iḥsânına kaldık nidelim
Bilmezüz şimdi ne yola gidelim
- 9 Bunca yıldur ki ḥaḫâ itmedeyem
Sehv idüp yola gitmedeyem⁵⁶
- 10 ' Ömrüm olursa ki bundan böyle
Ṭoğrı râhına ' inâyet eyle
- 11 Rûz (u) şeb durma bu göñlüm ister
Sen rızâñ ile baña bir göster [108a]
- 12 Cümle maḥbûbıñ olanlar ḫaḫkı
Öziñ özinde bulanlar ḫaḫkı

---

⁵⁶ Mısrada vezin bozuktur.

13 Bu k ulundan dağı ol gel r zı
H kım-i mutlak  z nd r k zı

14 K ul ne değl  ider olursa g n h
Anı bağışlar a na ş henş h

15 Olsa k uldan nice   işy nı ş dır
Yarlıgar anı olan ol K adir

16 ş nına l yıkı n işler B r 
İ  tir f ile k ul itse z r 

[108b]

17 Mu  teriflerden olana herb r
Rağmet ( ) mağfired ider Ğaff r

18 Bize y  Rabbi ğ zabla bağma
Hışm id p n r-ı cağ me yağma

19    mmeye rağmet idersen Rağm n
Fazl u işs nına gelmez noğş n

20    deti nd r ezeli den ber  t 

İrgüren sen bize hep neşv (ü) nemâ

[109a]

21 N'ola ger bizleri 'âşık kılsan

'Aşkınıñ nûruna lâyıq kılsan

22 Varuben kime ricâ eyleyelüm

Senden ayru kime söz söyleyelüm

23 'Âriyetdür bize bu cism ile cân

Sensin ancak bize hoş dîn ü îmân

24 Eylediñ ehl-i sefer dünyâda

Bâri şâbit idivir ma' nâda

25 Vâkıf it sırrına hep eşyânıñ

[109b]

'Âlim it 'ilmine hem rü'yânıñ

26 Ğâfil oldurma bizi bu tende

Gice gün budur ümîdim sende

27 Âşinâ eyle öziñle özimiz

Ağ ola tâ ki bu kıra yüzimiz

28 Çünkü **Ahmed** idivirdin âdem
Hâm d (ü) şüküründe kı l olsun âdem

29 Dağı **Dervîş** didirdiñ halka
Mâ-sivâ hubbı gönülden kalğa

[110a]

30 Saña ki **Ğurbî** baña viridiñ muhlîş
Vir olam halkıñ içinde ahlâş

31 Hürmeti hakkı ne kim varıñ var
Hem öziñ hakkı muhîbü's-senâlar

Me fâ'îlün Me fâ'îlün Fe'ûlün

32 Münâcâtım İlâhî eyle maqbûl
Kâtında bize rahmet ola mebzûl

10

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün

1 İlâhî cümle-i eşyâ haqıyçün
Kamu a' lâ ile ednâ haqıyçün

2 İlâhî gevher-i yektâ haqıyçün

O gevherden olan deryâ haıyçün

3 İlähî sihr-i meshûruñ haıyçün

Dağı ol beyt-i ma' mûruñ haıyçün

4 İlähî hażret-i zâtıñ haıyçün

[110b]

amu arz u semâvâtıñ haıyçün

5 İlähî leyle-i *isrâ*⁵⁷ haıyçün

O leyl içre olan ma' nâ haıyçün

6 İlähî ounan Kur'ân haıyçün

İren bîmârına dermân haıyçün

7 İlähî Âdem ü Havvâ haıyçün

Dağı muhliş olan ebnâ haıyçün

8 İlähî hep melâ'ikler haıyçün

Dağı cümle memâlikler haıyçün

9 İlähî Sidre vü Tûbâ haıyçün

---

⁵⁷ “Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir” (İsrâ, 17/1).

Dağı dünyâ ile ʿukbâ haqıyçün

10 İlâhî şânına lâyıq haqıyçün

Saña her âşık-ı Hâk haqıyçün⁵⁸

11 İlâhî rahmetiñ âbı haqıyçün

Ulu dergâhiñ ebvâbı haqıyçün

12 İlâhî şübhesiz taqvâ haqıyçün

Rızâna lâyıq ol fetvâ haqıyçün

13 İlâhî bağırı yanıklar haqıyçün

[111a]

Kelâmiñ toğrı nâtiqlar haqıyçün

14 İlâhî şubh ile imsak haqıyçün

Çamer ile dağı şemsiñ haqıyçün

15 İlâhî cümle seyyârıñ haqıyçün

Hem ol bî-çâreler haqıyçün⁵⁹

16 İlâhî varluđuñ varıñ haqıyçün

---

⁵⁸ Mısrada vezin bozuktur.

⁵⁹ Mısrada vezin bozuktur.

- Dağı yağmur ile arın aıyün
- 17 İlahî cümle mürseler aıyün
Cihân içre olan seller aıyün
- 18 İlahî hikmetiñ ‘ilmiñ aıyün
Dağı kudret ile hilmiñ aıyün
- 19 Bu **Dervîş** ayreti ‘âciz ulunu
Saña toğrı irişdir sen yolunu
- 20 Nebîler neş’esiyle neş’elendir
Velîler şemmesiyle şemmelendir

11

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

- 1 Var ise ‘aqlıñ gönül gel di belî
Nuşkuma â’il olup kesb it celî
Bu sözi dirler nebiyy ü her velî
Allah⁶⁰ Allâh yâ Muhammed yâ ‘Alî

[111b]

- 2 Diler isen nûr ile ger olasın

⁶⁰ Kelimenin ikinci hecesindeki uzatma işareti vezin gereği kaldırılmıştır.

İki  alem ire mab l olasın
Di bunı her bir mur dın bulasın
Allah All h y  Muammed y    Al 

3 Sırr umarsan ger  m di n var ise
Masadi n derdine ger t m r ise
D 'im  di sa na batı n y r ise

[112a]

Allah All h y  Muammed y     li

4 Olma d ny  ehli gibi b 'l-heves
   mr ni  arf eyleme gel sen   abes
Gice g nd z bunı diyen sa na bes
Allah All h y  Muammed y    Al 

5 Z kr ider bu vird d 'im her zeb n
Bende mi gel a la sende mi g m n
T a n degildir z kr idersem her zam n
Allah All h y  Muammed y    Al 

6 Ezber eyle bu kel mı gel beri
   şıkı n yok bundan ayru dilberi
Cennet oldu ouyanı n bil yeri

Allah Allâh yâ Muḥammed yâ ʿAlî

[112b]

7 Ser fedâ kı l yollarında ʿâşık ol

Âteş-i ʿaşk ile bağı r yanık ol

İş bu esmâ dilemekdir sâdı k ol

Allah Allâh yâ Muḥammed yâ ʿAlî

8 Der ki **Ġurbî** ʿâlemiñ dervîşiyem

Adım Aḥmed Bosnevî bir kişiyem

Bu mübârek erleriñ endîşiyem

Allah Allâh yâ Muḥammed yâ ʿAlî

SONUÇ

Bu çalışmada Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesinde 19 Hk 2253/4 numarada kayıtlı olan el yazma eser transkribe edilerek biçim ve içerik açısından incelenmiş ve edebiyat dünyamıza kazandırılmaya çalışılmıştır.

Eserde hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan müellif hakkında kaynak taraması yapılarak toplanan bilgiler, eserden ulaşılan bilgilerle karşılaştırılmış, müellifin 18. yy. şairlerinden Bosna Yenipazarlı Derviş Ahmed Gurbî olduğu kanaatine varılmıştır.

Bu çalışma edebiyat dünyasında bilinen, bir *Dîvân ve Mesnevi*'ye sahip olan bir şairin bilinmeyen bir eserini gün yüzüne çıkarması açısından önemlidir. Herhangi bir divan ya da mesnevinin münâcât bölümü olarak değil de “müstakil bir münâcât” örneği olma özelliği de onu ayrıca önemli kılmaktadır. Bu tarz ürünlerin ilim insanları tarafından birer birer sayılıp kayda geçirildiği günümüzde, bir şaire ait tek türde çok sayıda şiirin ortaya çıkarılması, alanda yapılacak bundan sonraki çalışmalara da katkı sunacaktır.

Eserden hareketle şairin gösterişten uzak, sade bir üslupla ve Allah rızası için şiir yazdığı anlaşılmaktadır. Din bilgisine sahip, tasavvufla iç içe bir Alevî-Bektaşî olduğu da şiirlerindeki içeriklerden ulaşılabilecek bilgiler arasındadır. Şiire genel manada hâkim bir şair olduğu söylenebilir.

Eser altı kaside, dört mesnevi ve bir murabba olmak üzere toplam on bir şiirden oluşmaktadır. Dokuzu münâcât olan bu şiirlerin diğer ikisinden biri *Kur'an* biri de Hz. Peygamber ve Hz. Ali övgüsündedir. Şiirler aruz kalıplarıyla yazılmış olup kafiye ve redif başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Şair tüm şiirlerde mahlas kullanmıştır. Eserinde, çoğuna halkın da aşına olduğu pek çok Arapça ve Farsça kelime görülür. Ayet ve hadislerden iktibaslar yapıldığı gibi, söz sanatlarına da çokça başvurulmuştur.

Şiirlerin genelinde kendi acizliğini, günahkârlığını itiraf eden şair sürekli Allah'ın merhametine sığındığını dile getirmiştir. Hayırlı işlere vesile olma isteğini, bu amaçla şiirler yazdığını, insanların da kendisine dualar etmesini umduğunu belirtir. Allah, peygamberler ve *Kur'an* hakkında bilgiler veren şair insanları da iman etmeye, gerçek bir Müslüman gibi yaşamaya davet eder.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmail ibn. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî. (1933). *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs 'ammâ İštehere mine'l-Ehâdîs-i 'alâ Elsineti'n-Nâs*, Beyrut.
- Aruçi, M. (2012). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (ulü'l-azm md. 42. cilt, ss. 294-295), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Aydın, M. (2013). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Zekeriyâ md. 44. cilt, ss. 210-211) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Banarlı, N. S. (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi* (Cilt 1), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Can, U. (2019). *Tahirü'l- Mevlevî Tercüme-i Münâcât-ı Hz. Mevlânâ*, (Yüksek Lisans Tezi), Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canım, R. (2016). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Cebeci, L. (2001). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İsrâfil md. 23. cilt, ss.180-181) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____. (2005). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Mikâil md. 30. cilt, ss.45-46) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Cevdet, A. (2011). *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ* (Cilt 1), İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Çelebi, İ. (2010). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Şeytan md. 39. cilt, ss.99-101) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Demirci, K. (1997). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Hârût-Mârût md. 16. cilt, ss.262-264) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dilçin, C. (1887). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- El-Elbânî, (1965). *Silsiletü'l-Ehâdîse 'z-Zaife ve 'l-Mevzûa I*, Dimeşk.
- Fırlalı, R. E. (1998). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Hüseyn md. 18. cilt, ss.518-521) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Harman, Ö. F. (1996). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Hâbil-Kâbil md. 14. cilt, ss.376-378) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- _____ . (1997). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Havvâ md. 16. cilt, ss. 542-545) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İpekten, H. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, M. (1997). “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şairler”, *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara, s. 195-208.
- Kılavuz, A. S. (1991). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Azrâil md. 4. cilt, ss. 350-351) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kiraz, S. (2014). Türk İslam Edebiyatında Bir Peygamber Portresi: *Hz. İsa*, 264-268.
- _____ . (2017). *Süleyman Giryânî'nin Necmü'l-Kulûb'u*, (Doktora Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçin, A. (2011). *Türk Edebiyatında Münâcât*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Komisyon. (2014). *İslâm Tarihi* (Cilt 1), İstanbul: Osmanlı Yayınevi.
- Köksal, M. A. (2019). *Peygamberler Tarihi* (Cilt 1-2). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köksal, M. F. (2013). *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (Gurbî md.). Erişim tarihi: 03 Şubat 2020. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gurbi-ahmed>
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. (2017). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurtoğlu, O. (2006) Divan Şiirinde Mahlas Değiştiren ve Birden Fazla Mahlas Kullanan Şairler, *Bilig*, 2006, XXXVIII/71-91.
- Macit, M. (2006). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Münâcât md. 31. cilt, ss.563-565) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, M. (1993). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ca'fer es-Sâdık md. 7. cilt, ss.1-3) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özervarlı, M. S. (2004). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Melek md. 29. cilt, ss.40-42) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özkan, F. (2008). *Çavdaroğlu Müftü Derviş'in Divan-ı Münâcât'ı Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayıncılık.
- Sahavî, Muhammed b. Abdurrahman. (1956). *El-Makâsidü'l-Hasene*, Kahire.

- Selçuk, S. (2007). *XVIII. Yüzyıl Şairi Gurbî'nın Divanı*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Skrıjel, R. (2014). Osmanlı Dünyasında Yenipazar (XV-XVIII y.y.). *Hikmet* , 98-112.
- Soldan, U. ve Macit, M. (2017). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tâhir, B. M. (1992). *Osmanlı Müellifleri* (Cilt 2). İstanbul: Meral Yayınevi.
- Ünver, İ. (1993). *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi.
- Yavuz, Y. Ş. ve Ünal, Z. (1993). *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Cebrâil md. 7. cilt, ss.202-204) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yaypınar, A. (1993). *Kemâl Ümmî Divanında Münâcât ve Tevhidlerdeki Ayetlerin Tesbiti*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldıran Sarıkaya, M. (2004). *Türk İslam Edebiyatında Hz. Ali*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Â. (2020). *Türk İslâm Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (2019). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Yılmaz, K. (2013). *Tasavvuf Meseleleri*, İstanbul: Erkam Yayınları.
- Yılmaz, O. (2014). *Hamdî Efendi'nin 'Manzûm Münâcât ve Arz-ı Hâcât-Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi Adlı Eseri*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

